

PETŐFI-MUZEUM.

VII. ÉVFOLYAM. 6. SZÁM.

1894. NOVEMBER.

Béranger és Petőfi.

II.

(Befej. közl.)

Azonban semmi esetre sem kívánunk szigorúbbak lenni, mint igazságosak. Sőt az igazság érzelme, mint változhatatlan törvény él bennünk. Tudjuk, hogy Béranger oly időben fogott neki a chansonoknak, midőn a francia szellem különös rokonszenvvel fordult e műfaj felé s a költészetnek vagyis a satyrának e formája maig megőrizte divatát. Es ő volt, ki Désaugiers-vel (1772 - 1827. Marc Antoine) ennek megadta azt az emelkedést és mélységet, hogy noha a chanssonak a gúnyolódó könnyedség és élénkség alaptulajdona, a nemesebb érzelmeket is felkarolva, a szív titkosabb húrjait is megrezgette. De Désaugiersnek, ki jellemzőn verseit »enfants vagabonds d'une Muse badine«-nak nevezi, mondhatni egyetlen műzsája a vidámság; míg Béranger nagyobb világban és egyetemesebb értékű eszmék körében mozog. Azonban a nyelvnek azt a finomítását, melyet kezdett, mint jobb utat, Béranger is követte.

E hajlékony és sokoldalú tartalom mellett, Béranger a chanson formáját is nemesíteni törekedett. Ez kivált a refrainban nyilatkozik, »a rím e testvérében, a dal e rímjében«. Ezt előtte régóta már Panard, Gouffé, Collé s természetesen Désaugiers is, nemcsak használták, hanem a chanson főerejének tartották, mely föltétlen szükséges a célzott hatáshoz. Tehát először mindig a refraint keresték ki, gyakran, mint a híres »Caveau moderne«-ben Désaugiers is tette, köz-megvitatás alá bocsátották. A versszakok aztán a refrain által már kifejezett főgondolat egyes részeinek körülírásaiból (periphrasis) álltak, többé-kevésbbé emelkedő sorban, a hatás szerint. Hogy aztán így a chanson az »egy öntés« helyett a compositio s egység rovására inkább csak egymáshoz ragasztott részekből állt elé: eléggé szembeötlő. Oly észrevétel ez, melyet Hugo Victor épen Béranger-ra czélozva tett.

Ha látnám Bérangert — mond Hugo Viktor — egy csinos chanson-tárgyat adnék neki. Chateaubriand-nal találkoztam csak inéant a Luxembourg-kertben; nem látott meg. Egészen elgondolkozva, bele-

merült a gyermekek szemléletébe, kik a földön ülve játszanak s alakokat rajzolának a homokba. Ha Béranger volnék, erről egy chansont csinálnék: »Minister valék, nagy követ valék, etc; enyém a Saint-Esprit-, az aranygyapjas rend, a Saint-André-rend nagy láncza, etc; s végre is csak egy, a mi gyönyörködtet: hogy látom a gyermekeket a homokban játszani. — Én irtam *René-t*, *A keresztvétség szellemét*, szembezálltam Napoléonnal, a század költésének új korát kezdém meg...., s most csak egyet tudok, a mi gyönyörködtet: hogy látom a gyermekeket a homokban játszani. — Láttam Amerikát, láttam Rómát és Görögországot, láttam Jerusalemet,« etc. S a különböző sorsváltozások, nagyságok és kitüntetések elésorolása után mindég minden ebben összpontosúl: „*hogy látom a gyermekeket játszani és rajzolni a homokban.*“

Természetesen, itt nem lehet részletesen szó a *refrain* eredetéről, mely a középkori román versszak elállásában kereshető s eredetileg úgy jött létre, hogy a soló-énekes által énekelt egy hosszabb (8 tagú) rímetlen sort a kar némi módosítással ismételt. Ez az ismételt sor a *refrain* s a versszakok elkülönítésére vezetett. E szerint a *refrain* legrégebb formája a versszak szövegének egyszerű ismétlése. (*Grundriss der rom. Phil.* II. 1. Abtheil. 176. §.) — Ebből aztán a továbbfejlés az volt, midőn nemcsak egy, hanem néhány versszak végén *ismétlődött* egy vagy több sor, melyek nem is azt ismételték aztán, mit a versszak többi soraiban már kifejezett. Így a *refrain* nagyobb s aztán teljes önállóságot nyert a versszak szövegével szemben. Ezt az echoszerű ismétlést kifejezi a *refrain* (ered. *refrait*) neve is (*refrangere*) = Tört, echoszerűleg visszatérő hang-, illetve szövegismétlés. E szerint az értelmes sorismétlés a *refrain*-formában megelőzte a semmitsem mondó, üres szótagismétlést, minő: *tra, tra, tralala* etc. — Ebből a *responsorium*-szerű ismétlésből világos a *refrain* helye: a versszak vége. Nem ritkán azonban, kivált táncdalokban, mint vezérmotivum, a versszak elejére került. Így pl. Petőfinél is *Mi két az ég! Ha férfi vagy, légy férfi, Mi volt nekem a szerelem?* sat. Midőn a versszak közepén jelentkezett, ott összetett versszakot jelölt. — Minde fejlődések nagyon koraiak. Világos az eléadottakból, hogy a *refrain* számtalan alkalmazásra lett a középk. román költészetben; de önállósága lassanként elveszett, a versszakok értelméhez alkalmazkodott s így minden szak végén változott, úgy hogy csak a végső pár vagy csak egy szó mutatta végül a *refrain*-t. E módon mindinkább műköltői eszköz lón. (*Grundriss.* Ugyanott 174-187. §.)

Felesleges fejtegetni, hogy a mint a költészet az általános ügyesség helyett a lángész nyilatkozata s mint ilyen, az egyéni érzelmek nyilatkozata, de ebben mint az egyetemes emberi érzelmek visszhangja jelentkezett: a *refrain* a költői jelentőség helyett mindinkább formális jelentőségre korlátozódott s szabály helyett kivétel lett, a mint ezt a nagy lyrikusoknál csakugyan így találjuk. A legtökéletesebb költemények ritkán *refrainesek*. Ma már azt tartjuk, hogy nem emelje, vezető akkordja, hanem zsarnoka a versnek; mert a gondolat egész

súlyának rajta kell nyugodnia. Vagyis a refrain mintegy összesűrítve öleli fel a költemény alapgondolatát, mely minden versszak végén ismétlődvén s minden versszak által más érzelmi vonatkozásba helyeztetvén, az alapgondolatot (vagy érzelmet, hangulatot) teljesen vagy mondjuk, jobban kiemeli, megvilágítja.

Béranger költészete a chansonon, a chanson fejlesztésén alapulván s állandóan párizsiasan népies akarván maradni, ő általában kevés költeményt írt refrain nélkül s ilyenekben is az első versszak a gondolat bizonyos közeiben ismétlődik, mint a Petőfi által lefordított *Gyermekkori emlékekben*. (V. ö. *Le violon brisé, La cantharide, Octavie* sat.) A refrain használta talán minden gondolható változataiban, épen úgy, mint a chanson egész alkatát, mely nála hol elbeszélő, hol monolog, hol drámai, hol párbeszédes, balladaszerű stb. S nem kell azt gondolni, hogy Bérangernál ez a forma s módosulásai valami nagy, önkénytelen érzelm (spontaneitás) eredményei. Ellenkezőleg. Béranger a legszámitóbb költők egyike, ki épen a tömörség miatt olykor homályos, túlságosan terhelt; minden szó akar valamit, valami célja van nála s ezért ő nem ritkán csiszolt, erőszakolt, nehézkes. Ez az a kidolgozottság, melyről Erdélyi több méltánylattal szól, mint Petőfi hatalmas spontaneitásáról, mely művészi a nélkül, hogy e tulajdonát: a csiszoltságban nagyon éreztetné.

A Béranger által alkalmazott számtalan refrain-formák közül álljon itt egy pár, a nélkül, hogy rövid terünkhöz képest számukat kimeríteni kívánnók.

A refrain rövid sor vagy csak egy szó: *Le coin de l'amitié*, melyben a cím a refrain is, mint melyen a költemény súlya nyugszik. (*Beaucoup d'amour, Vieux habits! vieux galons! Bon vin et Fillette* etc.)

Máskor egy teljes mondat, egy sor, az értelem vagy hangulat súlyával:

Mes amis, ce ne pas vieillir!

(La Vieillesse.)

Ces pauvres rois (bis), ils seront tous noyés.

(Le déluge.)¹

Non, mes amis, je ne crains plus la Mort.

(Treize à table.)

Jours de triomphe, éclairez l'univers!

(La Fayette en Amérique.)

Máskor hasonlóan két sor, szintén az értelem vagy alapgondolat súlyával, összegével:

Nous qui voyons commencer le voyage,

Par nos chansons égayons-en le cours.

(Le commencement du voyage.)¹

Vagy a refrain két sor; de egyik ismétlés vagy csak szójáték az elsőre, mint a legősibb formában:

¹ V. ö. *Adieux à la campagne, L'agent provocateur, Mon carnaval, Le pigeon messenger, L'épée de Damocles, Le chant de cosaque.*

Ah! pour étouffer, n' étouffons que de rire,
 N' étouffons, n' étouffons que de rire.
 (Les gourmands.)²

Máskor a második sor egy része, mint ráütés ismétlődik:

Doux enfant de la liberté,
 Le Plaisir veut une patrie!
 Une patrie!
 (L'ombre d' Anacréon.)

Jellemző, hogy gyakran ez a módosulás alkalmazkodik a versszak értelméhez:

Amis, chantons à Marguerite
 Des vieux airs et de gais refrains.

Que dans trente ans pour Marguerite
 Nos couplets soient de gais refrains.

Különösen szépek: *Nostradamus*, *Le malade* (v. ö. *Claire*, *Le maison de santé*, *La bonne maman*, *Le contrat de mariage*, *Les hirondelles*); mert bennök a gondolat ez által változatosabbá lesz.

Máskor a refrain több változatlan (3—6) játékos sor, természetesen a vidámabbakban:

Oh! oh! oh! oh! ah! ah! ah! ah!
 Quel bon petit roi c' était là!
 La, la.

vagy:

Quel honneur!
 Quel honneur!
 Ah! monsieur le sénateur,
 Je suis votre humble serviteur.

Vagy állandóan ugyanaz, csak a végső versszakban módosul a befejező gondolat szerint: *Le printemps et l'automne*, *Le tailleur et la fée*. Máskor a refrain egész versszak, melylyel kezdődik, végződik a költemény s ismétlődik minden versszak után: *Les gneux*, *Le voyage imaginaire*, *Ma guérison*, *L'ami Robin*, *Adieux de Marie Stuart*. Vagy nem kezdődik vele, csak végződik a vers és ismétlődik a szakok után: *La descente aux enfers*.

Vagy változik, de csak lényegtelenül módosul, mondhatni grammatikailag:

Ah! la muse de Collé,
 C'est la gaudriole
 O gué,
 C'est la gaudriole.

Et les femmes se prêtaient
 A la gaudriole
 O gué
 A la gaudriole. Etc.

² V. ö. L' épitaphe de ma muse.

vagy:

Eh gai! c'est la devise
Du gros Roger Bontemps.

Eh gai! c'est la parure
Du gros Roger Bontemps.

(Roger Bontemps.)³

A refrain csak játék a versszak közepén és végén:

Tonton, tontaine, tonton.

(La double chasse.)

(L. még: La chasse etc.)

III.

Petőfi költeményeihez fordulván, köztök a következő refraines költeményeket leljük. 1844-ből: *Gasdalkodási nézeteim, Vízet iszom, Bucsu a színészettől, Színészdal, A boldog pestiek, A csavargó, Pinty úrfi, Ha, Sovány ősz, Csokonai, A természet vad virága, (A tintás üveg), Mit szól a bölcs?, Pál mester, Szerelem és bor, Bucsu 1844-től.*

1845-ből: *Hull a levél a virágról, (Visegrad táján), Téli világ, A varróleány, A jó öreg korcsmáros, Imádságom, Egy asszonyi állathoz, A négy ökrös székér, Gyermekkori barátnémhoz, A magyar nemes, A Honderühöz, Lehel.*

1846-ból: *Isten csodája, (Az örült), Dalaim, A bilincs.*

1847-ből: *Keserű élet, édes szerelem, Katona-élet, A virágok, Hol a leány, ki lelkem röpülését, Milly szép a világ!, Sári néni, Bucsu-pohár, Hozzám jössz-e?, A munkácsi várban, Valahogy, Beszél a fákkal a bús őszi szél, Az ember, Pató Pál úr, Szilveszter éje 1847-ben.*

1848-ból: *Mit csinálsz, mit varrogatsz ott?, Olaszország, Nemzeti dal, A királyokhoz, Fekete-piros dal, Szülőföldemen, Itt benn vagyok a férfikor nyarában, Vörösmartinhoz, Bucsu, Tiszteljétek a közkatonákat, Itt a nyilam, mibe löjjem?, Csatadal, Akaszszátok föl a királyokat.*

1849-ből: *Csatában, A székelyek.*

Tehát írt 1844-ben 16, 1845-ben 12, 1846-ban 4, 1847-ben 14, 1848-ban 13, 1849-ben 2, összesen 61 refraines költeményt, vagy ha leszámítjuk az ide egyenesen nem számítható s azért zárójelbe tett három költeményt, 58-at. Még mindig tekintélyes szám, költeményeinek körülbelül $\frac{1}{14}$ része.

Mindjárt első tekintetre azt az észrevételt tehetjük, hogy 1844 júniusáig vagy ez időpont tájáig, egyetlen refraines verset sem írt. Az első e nemből *Gasdalkodási nézeteim*, melyet Duna-Vecsén 1844 ápr. 18—jun. 15-ig írt költeményei közt leljünk; de ezek közt is a későbbi keletűek egyike.

Ezután Pesten telepedvén meg, a *Vízet iszom, Bucsu a színészettől* még jun. hóra mutatnak, az utóbbiról ezt maga is mondja (»Junius végén. 1844.«). Így tehát Petőfinél a refrain föltűnésének időpontját elég szabatosan meg lehet határozni. Ez pedig a költő fejlődésének rajzában épen nem mellékes körülmény. Ugyanis Petőfinél állandóan

³ V. ö. La bonne fille, Les filles, Le fils du pape.

úgy külső, mint belső életében a cselekvés körének folytonos növekedését személhetjük, oly formán, mint a vízbedobott kő által létrejött hullámgyűrűknél.

A mint tanulmányai, élettapasztalatai bővültek, mind új területeket vont szelleme körébe. Ez új költői forma felölelése e fejlődésnek egyik ilyen nyilatkozata s hogy ez tanulmány és pedig épen Béranger tanulmányozásának eredménye: a mondottak után elég természetesen következik. Már most vegyünk ehhez egy másik, clég jól ismert körülményt, t. i. azt, hogy a költő először 1844 telén, debreczeni nyomorában és szomorú otiumában foglalkozott kitartóbban a francia nyelvvél; de akkor még olvasmányai közt Hugo Victort találjuk a francziák közül. Másodszor már említett duna-vecsei időzése adott megint annyi nyugalmat, hogy a francia nyelvet elévegye s bár külső adatunk nincs rá, mi ilyet nem ismerünk: a költeményeiben föltűnő refrain tanúskodik mellette, hogy Bérangert akár egyenesen francziában, akár német fordításban, akár mindkettőben együtt, mint olykor szokása volt, ekkor olvasta először s az ő hatása alatt költői formáit ez új versszak-szerkezettel és belalkati móddal gyarapította. A refraines alakot tehát Petőfi Bérangertől vette és pedig 1844 juniusán kezdve. Talán megerősíti ezt a véleményt az a külső körülmény is, hogy Béranger nevét ekkor találjuk először említve nála *Irtóztató csalódás* költeményében (*Pesti Divatl.* 1844. ag. 4. hete.), melynek eredetére s iratása idejére biztos támaszt nyújt Tárkányihoz 1844 apr. 28-dikán írt levele, melyben ugyanarról panaszkodik, a mi e költeményének is tartalma, hogy Vörösmarty, Vachott és Szigligeti több bordanát a *Nemzeti kör* által kiadásra elfogadott költeményeiből »kivetették».* E költeménye tehát májusra utal, midőn Béranger-val már foglalkozott.

Petőfi aztán, nem lévén az a természet, a ki ha valamit megkedvelt, csak félig kedvelte meg: valódi odaadással lett e forma barátja s így nagy helyet biztosított neki költészetében; majdnem akkorát, mint szeretetében és csodálatában Bérangernek.

Menjünk tovább a külső történetben. Ha az 1845-dik évet tekintjük meg, tudjuk, hogy felső-magyarországi útjára becsomagolta és szorgalmasan olvasta Bérangert is. Valóban azt találjuk, hogy míg az év első felében egy költeményt kivéve, de a forma abban sem Béranger-ra emlékeztet (*Hull a levél*), refraines verset nem ír, nincs ilyen a *Czipruslombok* közt egy sem: utóbb ír néhányat (10), de általában, talán Vachott S. már említett megjegyzése miatt is, apadó kedvvel, s 1846-ból csak 4, helyesebben 3 ilyen költeménye van. 1846-ban, mely az ismert nevezetes forduló időszak Petőfi költészetében, Byron, Shelley foglalják el: Béranger derült világnézlete s formái épen nem érdeklik s e sötét, pessimistikus időszakában majdnem teljesen mellőzi. De aztán 1847-ben újból eléveszi a refraines formát s ebben az évben és 48-ban majdnem egyenlő arányban használja 14, 13 költeményben, míg 1849-ben csak 2 ismert költeményben lelünk refraint, mi egyébként megfelel az előbbi 2 év arányának. Érdekes

* Halasi: Petőfi-r. 126. l.

továbbá megjegyezni, hogy azon években, melyekben a refrain használta, majdnem egyenlő számú költeményekben találjuk: 15, 11, 14, 13 = 53.

E külső körülmények után magára a refrain formáira térvén, költőnknel sokkal kevesebb változatait találjuk, mint Bérangernál; sőt talán csak két fajtát leljük meg nála, némi, Bérangernál is ismert módosításokkal. Ezek a következők:

1. Oly forma, mely szerint a refrain a versszakok végén 1—4 változatlan és ismétlődő sor.

A refrain egy sor:

Aldja meg az isten mind a két kezével!

(A jó öreg korcsmáros.)

A refrain két sor:

Isten veled, regényes élet!

Kalandok, isten veletek!

(Bucsú a színészettől.)

A refrain 3 sor:

Pinty úrfi a maga nemében

Hat puszta falu környékében

A legpáratlanabb gyerek.

(Pinty úrfi).⁵

A refrain 4 sor, melyek azonban csak kettőnek vehetők:

A magyarok istenére

Esküszünk,

Esküszünk, hogy rabok tovább

Nem leszünk! *

(Nemzeti dal).⁶

E refrain azonban néha csak egy-egy fölkiáltás, de a mely azért a vers lényegét tartalmazza, mint: »Mi boldog pestiek!« (*A boldog pestiek.*), »Hahaha!« (*Az örült*), »Cserebogár, sárga cserebogár!« (*Szülőföldemen*), »Éljen, Éljen a köztársaság!« (*Itt a nyilam*), »Előrel!« (*Csatadal*) etc.

Máskor csak versszak-befejező ismétlés, mint: Csokonai Vitéz Mihály (*Csokonai*), Valahogy (*Valahogy*). Általában szereti fölkiáltó formában alkalmazni a refrain; de főleg úgy, hogy akár mint hasonlat, akár mint ellentét, akár mint fokozatos ráütés, emelje mindannyiszor a versszak tartalmát, mint ez utóbbira igen jó példák: *Olaszország*, *Nemzeti dal*, *Mit csinálsz, mit varrogatsz ott?* stb.

Ritkábban nyugodt 1—2 sor, melynek tartalma a költemény alapgondolatát gyűjti, sűríti össze, mint a *Fekete-piros dal* refrainje:

Fessük zászlainkat fekete-pirosra,

Mert gyász és vér lesz a magyar nemzet sorsa.

Vagy igen szép hangulati ellentét gyanánt áll, mint *Beszél a fákkal a bús őszi szél* címűben s általában alig áll úgy, hogy valódi értelme ne volna.

⁵ Hasonló még: Hull a levél a virágról.

⁶ L. még: Színészdal.

Kiemelendő, hogy két esetben (*Katona-élet, Mit csinálsz, mit varrogatsz ott?*) a különben változatlan refrain az első versszak végén másképen használja, mint bevezető motívumot, mely aztán némileg erőteljesebb formában a többi versszakok alaphangja lesz. Talán némi eredetiség lelhető abban, a mint a refrain *Hull a levél* versében, egészen népdalias jelleget mutat, noha a magyar népdal a refrain alig s kifejtettebb alakban épen nem ismeri, főképen csak egyes fölkiáltásokban: *Hajaha! Ihaja! Csuha! etc.* Érdekes továbbá: miért nem Béranger-ra emlékeztető, a *Valahogy játszi* refrainje s a *Hozzám jöss-e?* címűben a kérdő vagy *Pató Pál úrban* a felelő alak. Kivált amaz, nekünk legalább, újnak tetszik, midőn három, tartalmában fokozódó versszak után mindannyiszor kérdi a költő Jüliától:

Leány, hozzám jöss-e?

A leány meg feleli:

— „Ifjú, hozzád megyek!”

A különben változatlan refrainnek egyik módosulása az, mely szerint a refrain minden versszak végén ugyanaz; de az utolsóban a befejezés erősítése végett módosul, hatályosabb alakot ölt a végső, erősebb gondolat szerint: *Vizet issom, Csavargó.*

Ez utóbbi vers 3 szakból áll. A két első szak refrainje:

Csavargónak születtem.

Csavargó vagyok én.

Az utolsó szaké, a befejezés hatályosabbá tételére, így hangzik:

Mint voltam eddig, újra

Csavargó leszek én.

Ilyenek még: *Ha, A természet vadvirága* (ennél különösen jellemzően), *Bucsu 1844-től* (az első és utolsó versszakban módosul némileg a refrain 2 sorából az első), *Szinésszal* (4 sor), *Isten csodája, Csatában.*

2. Oly forma, mely szerint a refrain a versszakok végén némi módosúláson megy át, mint *Gazdálkodási nézeteim* (a refrain 2 sor), *Pál mester* (2 sor), *A varróleány* (2 sor), *Gyermekkori barátémhoz* (1 sor), *A Honderühöz* (2 sor), *Lehel* (2 sor, melyből az 1-ső sor változik a versszakok végén; az utolsó szakban pedig mind a két sor más), *Dalaim.* És pedig, ha a refrain 2 sor, vagy az első sorában van a változás (*Gyermekkori barátémhoz, Pál mester*), vagy a másodikban (*Dalaim*). Mindkettőre van példa Bérangernál is, amarra pl. *Hatons-nous*, emerre *La nostalgie*, stb.

Látható ezekből, hogy Petőfi a refrainnek csak pár módját használja s maga újabbakat nem igen kívánt alkotni. Ez utóbbiakból kiemelendő az, hogy pár esetben a refrain annyira változó, hogy csak az utolsó lényeges szó állandó belőle (*Varróleány, Gyermekkori barátémhoz*); de közülök mindenesetre legjellemzőbb az, a mint a refrain *Dalaim* cz., e nemben legtökéletesebb költeményében változik 6-szor a hat versszak végén, mindig csak két, de az egész versszak értelmét kifejező lényeges szóval. A két sorú refrainből az első ugyanis változatlan:

Dalaim, mik ilyenkor teremnek,

erre a 2-dik sor 6 változata fokozatos és változatos emelkedéssel a következő:

Holdsugári ábrándos lelkemnek.
Pillangói könnyelmű lelkemnek.
Vadrózsái szerelmes lelkemnek.
Szivárványi mámoros lelkemnek.
Fellegei bánatos lelkemnek.
Villámlási haragos lelkemnek.

Egyszersmind könnyű átlátni, hogy a birtokos név jelzője mindig ép oly csodálatos egyszerűséggel, mint szabatosággal s mindannyiszor meglepő újságképen van a birtoknévhez választva s mily szerencsésen van a rhythmikus ecsetelés és hangsúly kiemelése végett emez elől téve. Azt találjuk, hogy bárha e mód, mint láttuk, Bérangernál is gyakori, egy esetben sincs oly tökéletesen alkalmazva, mint Petőfi e költeményében, melyet maga is nagyra tartott s talán legjobban szerette 1848-ig összes költeményei közül. A *Pál mester*, Pálffy Albert e kedvelt költeménye pedig, compositiója egész különösségénél és tökéletességénél fogva kiemelendő. Ebben nem a refrain a fő; hanem a szerkezet egész jellemzetessége s az a mód, hogy oly egyszerű eszközzel, mint a kalap fölcsapása a fejre sat., miként bírt oly bámúlatos hatást s egész élettörténetet rajzolni. E mellett a szerkezet oly kerek és zárt, hogy sem hozzátenni, sem elvenni nem lehetne belőle. Ez kiválóan fontos; mert a mint látjuk, ebben Petőfi megoldotta a refrainnel azt az érdekes feladatot, hogy mint lehet ezzel is egy nem külsőleg gyarapítható vagy apasztható, hanem belsőleg nőtt szerves egészet alkotni.

Adjunk az előbbiekhez még pár észrevételt. Petőfi a refrain elhelyezésében megfigyelte Bérangernál azt is, hogy a refrain minő kapcsolatba jut a rímelhelyezés által a versszakkal. T. i. néha keresztben rímel a végső sorokkal, néha párrímet, máskor ölelkező rímet alkot a versszak utolsó előtti soraival (Bérangernál a versszak 4 végső sora: **c d c d**; Petőfinél — **c — c**). Amarra i. *A királyokhoz*, *A Honderűhöz*, *Vörösmartyhoz* sat.;⁷ a párrímet i. *Isten csodája*, *Dalaim* sat.;⁸ ölelkezőre *Bucsupohár*, *Imádságom* (rímci: **abba c d d c**), *Bucsu 1844-iki* (rímci: **abab c d d c**) sat. költeményeket.⁹ Továbbá néha a refrain utolsó erősebb szava ráütés módjára ismétlődik:

Nem bort... vizet iszom,
Vizet bizon.

Hasonló alakban Bérangernál:

„Le Plaisir veut une patrie!
Une patrie!”

(L'ombre d' Anacreon.)¹⁰

⁷ Bérangernál v. ö.: *Deluge*, *Adieux a la campagne* sat. A 8 sorú verssz. rímci: **abab c d d c**. Ez Béranger komolyabb chansonjaiban leggyakrabbi; mintegy érezte, hogy e móddal a refrain belsőbben egyesül a versszakkal, mint a párrímmel.

⁸ Bérangernál v. ö.: *Les escargots*. A 6 sorú verssz. rímci: **abab c c** Petőfinél **xxxx c c** (Isten csodája), **abbb c c** (Dalaim). Bérangernát is csupa párrím pl. *Le mauvais vin*.

⁹ B.-nál x. ö. pl. *Les pauvres amours*. — ¹⁰ V. ö. *Le 14 juillet*, *L'indépendent*.

Máskor a teljes gondolat ismétlődik parallelizmus gyanánt:

Hallgass meg engem, égi hatalom,
Hallgass meg engem, édes istenem!

(Imádságom.)

Vagy csak egy súlyos szó, a gondolat haladványával:

A magyarok istenére esküszünk,
Esküszünk, hogy rabok tovább nem leszünk.

(Nemzeti dal.)

Itt az ismétlés két formája látható, az elsőben párhuzamosság, az utolsó esetben kiegészítés, folytatás van a második sorban, részleges ismétléssel. Az első mód összehasonlítható Bérangernál ezzel:

Pauvres pécheurs, priez pour moi!
Priez pour moi, priez pour moi!

(L' épitaphe de ma muse.)¹¹

A második:

Messieurs les juges, qu' on arrête,
Qu' on arrête cet homme-là!

(Dénonciation.)

... que Dieu nous délivre,
Nous délivre au moins du censeur!

(Le Censeur.)

IV.

Visszatérve a történelmi adatokhoz, ha Petőfi 1844—45. évi refraines költeményeit megtekintjük s összevetjük az 1847—49-beliekkel, épen olyan ellentétet fogunk találni köztük a *hangnemre* nézve, mint a mily jellemző ez az ellentét egész költészetében. Ugyanis Petőfi költészetében az 1845 vége s 1846 első fele az a határ, mely az ifjúságot a férfikortól elválasztja. Addig tehát költeményeiben a mosolygó, a változó ifjú áll előttünk, a ki még találgatja a hivatásnak azt a rejtélyét, melyet az élet minden ember számára külön ad fel s ki-külön tartozik megoldani. De az említett határévből a nem viszonzott szerelem fájdalma, a kritika üldözései, némely barátjában való csalódása őt az ember- és világggyűlölet keserű érzéseivel töltöték el; magányba kergették, melyben az önvizsgálat és önismeret kemény iskoláján menvén át, komoly életfeladatainak tudatával kél 1846 nyarán útra, melynek első sorban politikai és közállapotainkkal való megismerkedés a célja. Ezért akart Erdélybe is eljöni. Ettől az időtől a férfiút, a 24. életévéhez közeledő költőt, a komoly életcélzallal eltölt hazafit látjuk benne, komor arczán erős elhatározással, homlokán sötét borúval, minőről maga is beszél egyik költeményében.

Következik ebből Béranger költészetéhez való viszonyára is valami. Azt találjuk t. i., hogy 1846-ig, de különösen 1844-ben, Béranger oly költeményei hatnak rá, melyekben kedvesen, csípősen genre-alakokat

¹¹ V. ö. Mon âme, Mon petit coin, Deo gratias d' un Épicurien. Ennek refrainje majdnem ugyanaz, mint az „Imádságom”-nak:

Que vous êtes bon, mon Dieu! je vous rends grâce,
O mon Dieu! mon Dieu! je vous rends grâce,

rajzol, vagy melyekben könnyűvérűségű, könnyelmű vagy gondtalan életbölcselete, kedves epicureismusa, bor- és barátságkedvelése, a korhelyélet dicsőítése, tartózkodás nélküli jó kedve, sőt lasciv hajlama nyilatkozik. Ekkor ez a hangulat az aránylag boldog 1844-dik év II-dik felében legjobban illett Petőfihez, kiből a viszonylagos anyagi jólét nem kevésbé kifejlesztette a társas élet kellemes örömei iránt az érteket, kapcsolatban bizonyos naiv optimismussal. Ekkor leljük meg nála is a bor túlságos dicséretét, a holnappal nem gondolásnak, az eszemiszom könnyelműségnek rajzát, a rémarczú hitelezőkkel való enyelgést (v. ö. Béranger *Les cinquante écus* 3-dik versszak), sőt némi ifjúkori frivolságot is egyetlen, kéziratban maradt költeményében (*Zsussikához*), az 1844-diki már említett duna-vecsei időből.

Sietünk megjegyezni, hogy a bornak s a vele kapcsolt mánornak rajza Petőfinél korántsem Béranger hatásának eredménye. Itt inkább formabeli és megújító vagy folytatólagos hatásról lehet szó; mert Petőfinék már legkorábbi költeményei közt is találunk bortalokat, midőn Béraugert még nem ismerhette. De van bizonyos árnyalat, a könnyelműséggel való dicsekvés, kapcsolatban az eszem-iszomsággal, oly tulajdon, mely egyébként Petőfinél valódi költői affectatioszámba megy; ez az árnyalat, azt találjuk, olyan, mely korábban csakugyan nem fordul elő, melyre mindenesetre Béranger olvasása befolyt a refraines forma e korbéli elfőgadásával együtt.

Azt fogja találni továbbá a figyelmes olvasó, hogy Béranger az oly rajzaiba, melyekben a víg társaságokban a boros asztal melletti mulatozásokról szól, valóban más, nem csupán a borral egyenesen összekapcsolt érzelmeket is elegyít az emlékezet, a remény vagy hazafias allusiók és eszmetársítások kapcsán, melyeket azonban nála csakugyan nem is a mánor, inkább az eszmélkedés diktál. Oly vonás, mely fokozottabb és nemesebb lángolással található meg Petőfi bortaljaiban. De ezt éppen csak érinteni akartuk, nem akarván a részletezésekkel ismétlésekbe bocsátkozni. Folyóiratunkban ugyanis az érdeklődő kimerítve megelégedni azon eszmék és érzelmei rajzát, melyek Petőfinél a borral kapcsolatban lépnek fel, mint a mánoros lét kiegészítői, kísérői.¹² Itt csak utalnunk kell rá, azon különbséggel együtt, hogy talán túlzás nélkül állíthatjuk, hogy ha Petőfi bortaljaiban vagy a víg mulatozást rajzoló költeményeiben kevesebb a kedélyesség, a korcsmaasztal melletti széken megülni tudó tempo; de sokkal több a valódi mánor, a vonzó eszmék felcsillanása, a sítvavigadás, e kiválóan nemzetünket jellemző tulajdon, pompás rajza, a melyek együtt egyszerre mind bizonyítják e ponton is önállóságát és eredetiségét.

Azt találjuk továbbá, hogy a genreképek bizonyos taja, más modorban, mint Petőfi korábbi költeményeiben,¹³ szintén ekkor tűnik föl nála, Béranger tanulmányozásával kapcsolatban. Ezek közé kell vennünk az egy pár fővárosi életképet, mint *Kedves vendégek*, *A boldog*

¹² Petőfi és Horatius. P.-M. V. 57—62. I. (Befejező közi.)

¹³ Korábbiak: Furcsa történet, Szeget szeggel, Lopott ló, Szomjas ember tündése, Vándorélet.

pestiek, Pest. De még tipikusabbak azok, melyekben főleg egy alakot rajzol és pedig akár bizonyos kedélyességgel, mondhatni egy-egy jellemző adoma keretében (*Csokouai, A tintás üveg*); akár szélesebb, jellemző történetben, románcszerűleg, midőn az alak egész teljességében lép elénk, minők *Az öreg ur, János gazda, Pál mester, Ambrus gazda, Liliom Peti*; akár leírásban, jellemrajz alakjában, melyek közül *Pinty urfi, Orbán, A varróleány, A jó öreg korcsmáros, A magyar nemes származnak költszetének e szakából; a Holdvilágos éj* ugyanez időből inkább Heinera emlékeztet. Ez utóbbiakban a jellemrajzot olykor leírás, olykor monolog alakjában adja s ez vagy csupán magáért áll, mint humoros rajz, vagy gúnyos czélzatú, mely esetben a rajzolt alak, mondhatni, típus alakot ölt valamely uralkodó, többnyire a nemesi osztály kigúnyolására, néha megtámadására, a minő *A magyar nemes*, melynek sajátos pendantja 1844 első feléből *A nemes*. Ilyeneket 1847—1849-ben is írt, minők 1847—48-ból *Sári néni, Vándorlegény, A kisbéres, Pató Pál úr, A jó tanító, A csámpás legény* sat.

Természetes, hogy mi itt nem terjeszkedünk ki Petőfi genréképeire vagy mindazokra, melyek e körbe közelebről vagy távolabbról bevonhatók. Itt csak olyanokról van szó, melyeknek nem tartalmán, hanem mint említk, módján jelentkezik Béranger hatása. Ezek közül is nem egyben magának a formának teljes eredetisége is szembeötlő. Mi részünkről nem hisszük, hogy *A tintás üveg* kedves és eredeti előadásmódjához vagy *Pál mester* bámulatos szerkezetéhez és tömör drámai menetéhez valami hasonlót lehetne találni Bérangernál. Ezekben még e körben is hatalmasan tündöklék Petőfi teljes eredetisége; bennök a forma épen úgy sajátja, mint Bérangernek pl. *La mère aveuglée*-jében, e némi modorossága mellett is csodálatos hatású versében. Mert pl. *Pinty urfi v. Pató Pál úr* és Béranger *Roger Bontemps*-ja, *Le marquis de Carabas*-ja s hasonlók, *A varróleány* és *Claire, Sári néni* s a *La bonne vieille* közt, a különbség csakugyan főleg a tartalomban van s pl. *A varróleány* cz.-nél a hasonlatot mikroszopikusán egész a refrain azon módjáig lehet követni, a mint ez a versszakokat tartalmukhoz idomulva befejezi úgy, hogy jóformán mindig csak a végső kifejezés marad meg: *szép varróleány* (egyszer »jó«) és *la fille de fossoyeur*."

De már egyéb nincs hátra

Szeress te is, te szép varróleány!

Sa beauté fait l'orgueil d'un père:

C'est la fille du fossoyeur.

Némi visszhangszerű hasonlatot néhány refraines költeményében növel az is, hogy ugyanolyfajta verssorokat és versszak szerkezetet használ Petőfi, minők Bérangernál gyakoriak. Ezt könnyed összevetés is fölfedeztet, pl. *A királyokhoz* és *Le déluge, A négy ökrös szekér* s pl. *Adieux à la campagne* stb.; azonban a rímekben, mint már volt alkalmunk említni, nyelvünk természeténél fogva Petőfi egyszerűbb, a mint a Béranger-fordításokban is az eredeti keresztímei helyett félrímeket ad.

Most már a Petőfi költszetének második felére (1848—49) térve át, ehhez, mint láttuk, az 1846 év első fele nyújtja főképp az átmenetet. E pár év alatt a hazafias, a politikailag ható, a királyság megbuktatásán működő, a népet felkaroló, a nemzetét igaztani, lelkesíteni bíró

Béranger hat Petőfire; s ha 1846-ban csak 3 refraines költeményt ír, de aztán mindenikök olyan, melyek előre jelzik már a többi költemények mellett, a költő hivatásáról táplált elvont, mondhatni eszményi felfogást. Csak ezek közül is az *Isten csodája*, *Dalaim*, *A bilincs*, amaz az év elejéről, a második a közepéről, a harmadik az év végéről, jelzik azt a komoly életszemléletet, melyből a dolgokat tekinti. Itt lehetetlen nem figyelni meg a két költő közt néhány egyező vonást. Ilyenek: a zarnokságnak s mint képviselőjének, a királynak gyűlölete, az uralkodó, de politikailag a modern átalakulásokra nem hajlandó, elöitételeiben és gyarlóságaiiban megrögzött osztályok kigúnyolása s ezzel szemben az elnyomott néposztályok felkarolása (Bérangernál ez a bourgeoisie, Petőfinél a nép); a köztársaságnak, mint a szabadság megvalósíthatására az egyetlen módnak, kizárólagos szeretete; nemzetének és jeles tulajdonainak, továbbá múltjából a szabadságért való küzdelmekre vonatkozó jeleneteknek dicsőítése, a korabeli hangulat, sőt szenvedély izgatását szem előtt tartó célzatossággal; a királyok iránti hagyományos tisztelet leszállítására törekvés a régibb gyarló királyok gyengeségének kigúnyolása vagy bűneik szenvedélyes rajzolója által, melyekben éppen ezért az, a mit szorosán »történelmi«-nek nevezünk, e célzatosságnak áldozatul esik; az a hit, hogy isten a szabadság érdekében ítéletet tart, mely abban fog állani, hogy a zarnokság zsoldosai s a szabadság barátai véres harcokban csapnak össze, melyek az utóbbiak győzelmével végződnek. (*Le 14 Juillet.*)

Ez az általános keret. Ezen belől azonban utánzásról szó sem lehet. Az a lelkesedés, mely Petőfi lyráját a hazai történelemhez kapcsolja, a magyar lyra három százados öröksége s noha ő ez években a specificus politikai költészetet is művelte, ennek egészen másnak kellett lenni eszméiben, célzataiban, valamint más volt forrásaiban is, mint a Bérangeré, már csak viszonyaink különlegessége miatt is. E mellett az a szenvedélyesség és harag, egészen Petőfi sajátja, melyet Béranger éppen nem ismert. De olykor eszméik rokonsága ekközben a tárgy hasonlóságánál fogva természetes. Ilyen pl. a királyság bukásának hirdetése *Le déluge* és *Királyok ellen cz.* költeményekben; amott vízár, itt vihar söpri el őket. Ilyen a készletben tartott kard, melylyel kezében elzengi a szabadság himnusát, vagy a mely csak arra vár, hogy a szabadság érdekében kivonassék hüvelyéből (Petőfinél többször): »Mes fert sont prêts, la liberté m'inspire: Je vais chanter son hymn glorieux« (*Adieux a la campagne*), melyhez egészen hasonlótt mond Petőfi is Arany Jánoshoz írt költői levele végén. Ilyen a felhívás a nemzethez a szabadság nevében: »Voici l'aurore; Peuple, toujours dormiras-tu?« (*Les esclaves gaulois*)¹⁴ és »Meddig alszol még hazám?« Ilyen az elröpített nyíl a király vagy Petőfinél a király széke ellen: »Il me resté encore une flèche; J'écris dessus: Pour Charles Dix... L'arc est tendu, la flèche vole: Mon bon roi, vous me le paierez« (*Mes jours gras de 1829.*) és »Itt a nyíl, mibe lőjjem« stb.

¹⁴ Különben e költeménnyel egészben »Mit szól a bölcs?« cz. látszik szerkezeti rokonságban állani.

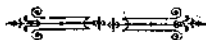
Ezek, a melyeket részletesebb összevetés talán még szaporíthatna, oly hangok, minőket hasonló zivatarok közt a két költő egyszerre kiáltott el, mint a hogy egyforma vihar különböző helyen kongatja meg a vészharangokat.

De ismételjük, nem kell feledni, hogy Béranger annyi viharhoz képest, a melyeknél nagyobbak közt Petőfi sem igen élt, nagyon is nyugodtan csendül meg, öregesen szól s legnagyobb fölhevülésében is a szükséges mérséklettel. Petőfi hangneme egészen más, a szilaj gyönyörű és haragé, a szenvedélyes határozottságé, a túlzó republicanismusé, melyek kétséget nem hagynak fenn szerzőjük lelkiállapotáról; míg Bérangernek utóbb még a köztársaság iránti kizárólagos odaadását is kétségbe vonták, noha azt hisszük, hogy jogtalanul.

Tegyünk az elmondottakhoz még csupán csak egyet. Béranger és Petőfi természetében volt egy rokon vonás. Ugyanis Béranger ha nem különösen vidám, akkor valami érzelmes, ábrándos megindulás mutatkozik nála. Petőfi természetében is megvan ez az alapvonás, azonban ő nála a szenvedély és lázas szellemi cselekvés nyugvó pillanatai ilyenek: a csend a viharok közt, mire a legszebb példákat költeményei közt épen 1848-ban lelhetni, de nem ritkán előbb is, életének minden szakában. Nézzük meg pl. csak a *Szűk földemen* lyrai idyllikus képet s hasonlítsuk össze a mellette levő költemények hangjával. Ő azzal is mutatta a Béranger ezen hangulata iránti hajlamát, hogy főképen ezekből fordított. (*Gyermekkori emlékek, Képzelt utasás.*)

De nem folytatjuk tovább s e főbb dolgok elmondására szorítkozva véltünk hozzájárulni annak a röpké nézetnek tisztázásához, mely Petőfi és Béranger rokonságáról kezdet óta maig, egész általánosságban, mint odavetett megjegyzés tartja magát; de a részletek megvizsgálására csak csekély kísérlet történt eddig. Annak az említett általános felfogásnak kifejezése a *Vas. Ujs.* egy 1857-ből credő megjegyzése is, midőn Béranger arcképet kiadván (31. sz.), hozzáteszi, hogy alkalmoszerűnek látja közölni az agg Béranger egy költeményét, vele sok tekintetben rokon, de élte tavaszán elhunyt Petőfi fordítása szerint s e megjegyzés után adja a *Gyermekkori emlékek*-et. Erre az általános nézetre azért hivatkozunk itt, mert fő ösztönzőnk volt e kérdés kritikai tárgyalásának megnyitásában.

Ferenczi Zoltán.

A Petőfi szülővárosáról folyt viták.

(Befej. közl.)

II.

Az 1857-diki adatok után bátran véglegesen eldöntöttnek lehetett volna tartani a költő születéshelyének kérdését; azonban még háromszor indult meg benne a vita: 1864., 1867. és 1872-ben.

! Első cikkünkhez kiegészítésül hozzáteszszük, hogy 1857-ben még Kovácsay Ferenczné szül. Dinka Anna, ki ekkor Kecskeméten lakott, szintén megszólalt, ő is

Az 1864-diki, különben nagyon kis körű vitának oka a Zilahy életrajza s megindítója Pásztor Ferencz, félegyházi lakos, e kérdésnek utóbb is főszereplője volt.

Zilahy Károly 1864-ben, az akkor megindult *Füvárosi Lapok*ban (1 - 21. sz.) kiadván részben „*Petőfi Sándor életrajza*“, utóbb könyvalakban is megjelent munkáját, ezt azzal kezdte, hogy »P. S. szül. az 1823-ik év jan. hó 1-sejére virradó éjjel, Kis-Kőrösön, Pestvármegyében«. Ez Pásztor Ferencz félegyházi lakosnak fájt, hogy emígy Félegyháza végeleg elesik a dicsőségtől, hogy a költő szülővárosának nevezessék, a *Szegedi Híradó*ban (1864. 9. sz.) fellépett adataival. E szerint Petrovicsék már 1822 Szent-Mihály napja óta Félegyházán laktak s az akkori félegyházi bábaasszony leánya, Wagner Józsefné bizonyítgatja, hogy 1822 decz. 31-én Habel József székálló hívta az ő anyját Petrovicsékhoz s ez éjjel, reggel 4 órakor szül. a költő. Apja aztán *még azon éjjel (!) Kis-Kőrösre vitte keresztelőre, honnan visszatérőkben kocsijok kereke eltört. Ezt állítja Ágó Ferenczné, Petrovicsék akkori mindenesének még élő özvegye is.*²

Természetes, hogy Zilahy Károlynak könnyű volt Pásztor adatait a már tudottak nyomán megczáfolni, egyszersmind közölte hiteles másolatból azon szerződés bevezető sorait is, melyet Petrovits István K.-Kőrössel kötött s e szerint 1821—24 nov.-ig ott volt bérlő s ott is lakott.³ A vitának ekkor több nyomát nem találtuk.

1867-ben, abban az évben, midőn a félegyházi szerény P.-ünnepet tartották s emléktáblával jelölték meg a Szabó-házat, melynek helyén állott volt az a másik ház, melyben a költő gyermekkorát tölté 1824 nov.—1830. nov.-ig: újból tárgyalni kezdték némelyek azt, hogy a költő hol született. Ugyanis jul. 31-én a *Magyar Ujság*-ban (99. sz.) az a hír jelent meg, hogy a félegyházi kaszinó emléktáblával jelöli meg az év folytán a költő »szülőházát«. T. i. ekkor határozta el a kaszinó, hogy a politikai tekintetben alkalmas idő eljövén, a még 1861-ben Reményi kezdeményezésére készült márvány emléktáblát leleplezi. Hogy aztán a *Magyar Ujság*-ban a »gyermekkori lakhely« helyett »szülőház« jelent meg s a kaszinó is »szülőház«-ról beszélt legelőször, ebben újból Pásztor Ferencz befolyására ismerünk. A hír e részét különben a *Magyar Ujság* maga is azonnal tévedésnek jelentette ki.

E hirre a kis-kőrösiek tüstént felszóltak, hivatkozva az eldöntött tényre és arra, hogy ők szülőházát Kis-Kőrösön már meg is jelölték

azt állítván, hogy a költő Kis-Kőrösön született. Ezt és egyéb adatokat Torkos István kecskeméti ev. felkész küldte be. „S mindezeknél fogva megállapított tény (teszi hozzá a *Vas. Ujs.*): *hogy Petőfi Sándor 1822 decz. 31-én éjjeli 11 órakor (vagy, ha úgy tesszük, 1823 jan. 1-én) Kis-Kőrösön született.*“ Természetesen csak az 1823. jan. 1-seje *tetszik*. Torkos levelének egyéb adatait, a mi nagy kár, nem közli, de „megjövend az ideje, mond, hogy költőnk halála napját, helyét s egyéb körülményeit is ki fogjuk deríthetni.“ (1857. 51. l.)

² Főv. Lap. 9. sz. 35. l.

³ Ujabb adatok P. születésheiyét illetőleg. U. o. 10. sz. 38. lap. A szerződést teljesen kiadva l. P.-M. V. k. 110 l.

emléktáblával s komikus volna, ha e czímen még egy ház jelöltetnék meg. Kijelenti egyszersmind a felszólaló, hogy ha a félegyháziak e tévedésökhöz ragaszkodnának, kész azon adatokat újból közreadni, melyek 1857-ben eldöntötték a kérdést. A *Magyar Ujság* félvén egy bővebb vitától, felhívta ekkor a Kisf.-Társ.-ot, hogy vizsgálja meg az adatokat (104. sz. ag. 6.)

Erre a félegyházi kaszinó ag. 11-én új gyűlést tartván, azt határozta, hogy csak mint a költő lakóházát jelöli meg a Szabó-házat. (*Föv. L. 759. l. Magy. U. 108. sz.*)

Pásztor F. azonban nem hagyván a maga igazát, »Petőfi születési helye ügyében« cz. alatt felelt a kis-kőrösi cikkekre, melyben azt mondja, hogy Kis-Körös mellett csak egyetlen adat szól, az anyakönyvi kivonat. Már pedig ő már 1864-ben bizonyította (!) Zilahy Károlylyal szemben, hogy ez még nem elég. Hivatkozik itt is a *Szegedi Híradó*-ban megjelent cikkére. Félegyháza mellett tanúskodik Wagnér József, akkori főbérló neje, Jurament Zsuzsánna, kinek anyja (szintén Zsuzsánna) volt a bábaasszony és ez ment el az apával Kis-Körösre keresztelőre, mikor hazajövet egyik kerekök eltört s egy tanján kértek egyet kölcsönben. Hivatkozik megint a Petrovicsék egy Ivanics Rozália nevű szomszédnéjára, ki gyakran ápolta az újszülöttet. Szerinte nem is laktak ekkor K.-Körösön már; mert Wagnertől albérletben bírták 1822/23-ban a mézárszék jogát; bizonyítják ezt Wagnerné és Rádi György tanúk. Aztán adatokat hoz fel az anyakönyv ellen stb.

Ennyiből áll az 1867-diki vita; más sem, ő sem folytatta; csak a *Vas. Ujs.*-ban olvasunk még annyit azon cikkében, melyet a félegyházi ünnepéről írt, hogy e kérdést csak valószínűség szerint, de »még teljes bizonyossággal« eldöntöttnek nem tartja. (504. l.)

A vita harmadszor és utoljára 1872-ben újult meg. Ugyanis a *Föv. Lapok* 175-dik (ag. 2.) számában Rónay István »Petőfi születési helyén« cz. a. egy cikket írt, elbeszélvén benne a költő szülőházában, Kis-Körösön tett látogatását. Ennek végén elmondja azt is, hogy Martinovics Pál kötélverő, mint tulajdonos, 8–900 frtra becsülte a házat s ez alapon Rónay a következő indítványt tette: »Vegye meg a nemzet ezt a kis hajlékot, melyben az ő legkedveltebb, legnépszerűbb költője született.«⁴

E felhívás folytán már a 178-dik számban (ag. 6.) valaki írta, hogy Pestm. bizonyosan megvinné, ha indítványt tennének e tárgyban a megyegyűlésen. Addig is azonban Kolozsvárt megindította a gyűjtést három pinczér (Szilevetzky Florián, Nagy Gábor és Ferencz) 6 frttal (183. sz.), követte őket egy szolga és egy kis leány s az ők kezdeményére a *Föv. Lapok* minden következő száma újabb adakozásokról számolhatott be.

Ez a körülmény hozatta megint szóba a költő szülőhelyének kérdését. T. i. Pásztor Ferencz erre ag. 27-én (194. sz.) »A P.-ház ügyében« cz. alatt felelvén Rónaynak, azt mondja, hogy a költő szüle-

⁴ V. ö. Magyarország. s a Nagyv. 1872. 380. l.

tésének kérdését 12 éve nyomozza s meggyőzhetetlen adatai vannak róla, hogy Petőfi valóban Félegyházán született; Kis-Kőrösön csak keresztelték. Neki, mond, vannak erről bíróság által kihallgatott tanúi, kik bizonyítják azt, a mit állít, hogy Félegyháza születéshelye s Kis-Kőrösre csak keresztelni vitték. E mellett tanúskodik Petőfi Istvánnak is egy hozzá intézett levele. Ezt állította ő Zilahy Károlylyal szemben 1864-ben s viszont 1867-ben is, midőn a *Magyar Ujságban* válaszolt a kis-kőrösieknek. Igéri, hogy adatait pár hét alatt összeállítva, vagy az Akadémia vagy a Kisf.-társ. ítélete alá fogja bocsátani.

Ezen indult meg újból a vita, melynek elején azonnal figyelmeztette Rónay a nemzetet, hogy Petőfi egyik keresztapja, Martiny Károly ügyvéd, az egykori kis-kőrösi pap fia, még él s élő tanú még az akkori kis-kőrösi tanító is. Igen jó volna tehát, ha Félegyháza és és Kis-Kőrös városok a való kipuhatólását közébbe vennék.

Megindulván a hírlapi vita, ennek folyamán Kálmán Farkas madocsi lelkész azt írta, hogy a költő anyjának nővérétől, Baranyainétől hallotta Szabadszálláson, mintegy 8 év előtt, midőn ott káplán volt, hogy a költő Kis-Kőrösön született. Mért is vitték volna épen télvíz idején Kis-Kőrösre keresztelni, ha Félegyházán születik, holott Halas vagy Vadkert jóval közelebb van.⁶

Ekközben Suhajda József (Irsáról) megírván a *Föv. Lapok*nak, hogy Martiny Károly, kire hivatkozás történt, azelőtt Irsán lakott, jelenleg pedig Zmeskál Kálmánné rokonánál tartózkodik Széchenyben:⁶ e hír alapján Simonides János, szécsényi evang. lelkész, a Rónay figyelmeztetésére fölkereste az ott lakó 68 éves, öreg, világtalan és alig halló Martiny Károly volt ügyvédet, a ki Zmeskál Kálmánné nő-rokona házábanél szükösen éldegélt s kihallgatta a költő születéséről. Ő, mint 19 éves ifjú, akkor otthon volt Kis-Kőrösön apjánál s igen jól emlékszik, hogy a költő ott született s még az nap ott is keresztelték meg, 1823 jan. 1-sején. Ennek a beszélgetésnek eredményeit közölvén a *Pesti Naplóval*, ígérte egyszersmind, hogy a keresztapát bíróilag is ki fogja hallgattatni.⁷

Közben Hauzer Lipót Eszékről szept. 5-én újból megírta a *Föv. Lapok*nak, hogy ő egy házban szül. Petőfivel Kis-Kőrösön; erről tanúskodhatik anyja is, ki Szegeden még él s a költő anyjával legjobb barátságban állt.⁸ Nyilatkoztak mások is, így Suhajda József hosszabb cikket írt az *Ellenőr* szept. 13-diki számában, ki elbeszéli, hogy neki Margocsay József, jelenleg irsai, elébb kecskeméti evang. lelkész beszélte, hogy ő ismerte Kovácsay Zsuzsánnát, a költő egyik keresztanyját, ki szintén Kis-Kőröst mondta a költő szülővárosának.⁹

Az eddigi adatok már mindenképen eldöntötték a kérdést; de

⁵ Föv. Lapok. 203. sz. 885. l.

⁶ U. ott. 200. sz. 374. l.

⁷ U. ott. 240. sz. 889. l.

⁸ U. ott. 205. sz. 893. l. V. ö. Hazánk s a Külf. 292. l.

⁹ U. ott. 210. sz. 915. l.

Pásztor Ferencz még mindig erősködött, hogy biztos adataival ki fogja mutatni állítása alaposságát.¹⁰

Ezalatt szept. 6-án megtörtént a szécsényi járásbiróság előtt Martiny Károly kihallgatása. Simonides vezette fel az öreget s az ünnepélyes eljárás majdnem 2 órát tartott, melyről 4 példányban vettek fel jegyzőkönyvet, egyet közülök az akadémiának küldvén től. Azon időben, midőn a költő született, Martiny K. tanuló volt Mező-Berényben; a költő anyját nagyon jól ismerte, mert Maglódon laktukban, hol apja ev. lelkész volt, mielőtt K.-Kőrösre ment, náruk szolgált volt. Ezzel kapcsolatban a vallomás több érdekes életrajzi adatot is tartalmaz a költő gyermekkoráról, szüleiről, melyeket esküvel erősített meg az öreg s közzététetvén a *Pesti Napló*ban, ez a vitát befejezte.¹¹ Ezzel kapcsolatban a *Főv. Lapok* fölkarolta Suhajda azon indítványát, hogy megvevén a nemzet a kis-kőrösi házat, helyezze belé kellő ellátással Martiny Károlyt s felhívja a közönséget, hogy a Pásztor felszólalásai miatt abbanmaradt adakozást a ház megvételére folytassa.¹²

Azonban ezzel az adatok közlése még nem szünt meg. Blázy Lajos, kis-kőrösi ev. lelk., az *Ellenőrben* (1872. szept. 14.) a kis-kőrösi előjáróság hivatalos bizonyítványát tette közzé, mely szerint a költő szülei ez időben Kis-Kőrösön laktak. Közli atyjának egy még 1867-ben írt s egy pesti laphoz (*Magyar Ujság*) fölküldött levelét, mely azonban nem jelent volt meg. Ez a levél Kis-Kőrös mellett azt az újabb bizonyítékot tartalmazza, hogy már az anyakönyv is eldönti a költő születéshelye ügyét; mert ha nem Kis-Kőrösön született volna, ezt kiemelné a szülőiről szóló rovatban. Tehát mert nem említ meg semmit, jele, hogy ott született. De ezt több idős k.-kőrösi lakos esküvel is hajlandó erősíteni; vannak olyanok is, kik jelen voltak a keresztelő lakomán. Ilyenek néhai Viczián János özvegye (Szenoraszki Zsuzsánna), Kiss András birtokos, a költőnek anyja révén rokona. De tanuló társai is mind emlékeznek, hogy gyermekkorában Kis-Kőröst mondta szülővárosának. Utóbb, ha ezek szemére hányták szülőföldje megtagadását, tréfásan azt felelte nekik: »mert bánom vagy szégyenlem, hogy tótok közt születtem«. Várady Antal a *Magyar Politika* tárczájába szintén írt egy levelet. Szerinte Petőfi ezt szokta mondani: »Kis-Kőrösön születtem, csak azt rösteltem, hogy lutheranusnak.« 1849 május 12-én pedig a budai hegyek közt táborozván, így nyilatkozott: »Meguntam a zajt, mihelyt tehetem, szülőföldemre, Kis-Kőrösre költözöm legalább egy időre.« Alig mondá ezt, jött egy honvéd-százados, ki őt a Klapka-ügyért, mint foglyot, Nagy Sándor táborába vitte.¹³

¹⁰ U. ott. 208. sz. 907. l. ¹¹ Pesti Napló. 1872. 211. sz.

¹² Főv. Lapok. 210. sz. 915. l. Vas. Ujs. 469. l.

¹³ Főv. Lapok. 211. sz. 920. l. — Hazánk s a Külf. 308. l. Blázy cikkének a már előbb Pesty Fr. tárczájában Homer születése helyéről idézett epigr. volt jeligeje: *Septem urbes certant de stirpis insignis Homeri,*

Smyrna, Rhodus, Colophon, Salamis, Chios, Argos, Athenae seu:

Kis-Kőrös-e, vagy Félegyháza

Volt Petőfi szülőházaja?

(Baróti: P. születéséről. Vas. Ujs. 1893. 1. sz.)

Petőfi István is felszólalt ez alkalommal is. Levelet írt Jókainak, melyben Martiny Károly vallomásának némely adatait igazítja helyre; különben a születéshely kérdéséhez, mint fölösleges ügyszó, nem szól hozzá.¹⁴

Még csak azt említjük meg, hogy a költő születésének akkor még élő tanúit a kis-kőrösi járásbírótság előtt szintén kihallgatták, mint ezt Kis-Kőrösön jártomban hallottam. A kihallgatott tanúk egyike volt özv. Dinka (Dinga) Jánosné, Fekete Anna, a költő egyik keresztanyja is, továbbá özv. Dukai Pálné, Jeszenszki Zsuzsánna, ki szintén emlékezett rá, hogy a költő ott született; ő, mint a Petrovitsné hajadon hugának barátnője, gyakran átjárt hozzájuk s dajkálta is a gyermeket.¹⁵

E kihallgatás adatai azonban akkor már nyilvánosságra nem kerültek; mert a vita el volt döntve s meg is szűnt.

Közölte-e aztán Pásztor az ő adatait a Kisf.-társasággal vagy Akadémiával, megvalljuk, sehol sem olvastuk. Különben az elmondottak után épen a költő születéséről újat nem igen tartalmazhattak. Mindenesetre e vita jó volt arra, hogy a költő gyermekkoráról sok olyan adat birtokába juttatta a nemzetet, melyek utóbb örökre eltemetve maradtak volna annyi mással együtt. — Ezeket utóbb még Neugebauer László egészítette ki egy pár kis részlettel, melyeket a Petőfiház átvételekor, 1880-ban hallott; a költőnek akkor még élt egyik keresztanyjától, Dinga Jánosnétól. Ez a pár részlet abban áll, hogy 1823-ban csikorgó hideg volt s féleles hó borította az utcákat. Petrovicsné épen Dingánénál volt, ki azon utczában, majdnem szemközt lakott velök, midőn hirtelen rosszul kezdvén magát érezni, haza indult. De mélyen süppedvén a hóba, nem bírt tovább menni. Hangosan Dingánéért kiáltott, ki felfogván őt, a csak pár lépésre fekvő házba vezette. Nem sokkal az éjjeli óra elkiáltása után megszületett a költő s apja, ki mindig csak fiút óhajtott, örömeiben ugrálva járt fel s alá a szobában.¹⁶ Jegyezzük meg azt még, hogy a P.-ház megvételére ez időben a *Fővár. Lapok* 320–30 frtot gyűjthetett s így a megvételre csak 1880 okt. 17-én került a sor, midőn 1874 óta az írók és művészek társulata új adományozásra hívta fel a nemzetet.

Ferenczi Zoltán.

¹⁴ Vas. Ujs. 1872. 40. sz. 493. 1. Föv. Lapok. 222. sz.

¹⁵ Vas. Ujs. 1893. 1. sz. (Baróti: P. születéséről.)

¹⁶ Föv. Lapok. 1880. 1193. 1.

Költemény Petőfiröl.

P e t ő f i.

Von Günther Walling.

Wenn auch das Irrlicht der Revolution
 Der Freiheit heilige Sonne Dir war,
 Ungarns Tyrtäus, der Puszta Sohn,
 Fielst Du im Schlachtsturm von Schegesvar.
 Mann der That mit des Aares Seele,
 Mann der Träume mit Lerchenkehle,
 Wie war Dein Ringen begeistrungswild,
 Wie war Dein Singen oft süß und mild.

Ungarns Tyrtäus, Anakreon auch,
 Sangst Du, wie leise erzittert der Strauch
 Von Vogelsang, so von Liebe die Brust,
 Sangst von der Minne süß quäfender Lust.¹

Seele des Volks und Dein Lied sind eins;
 Gleicht's nicht dem Feuertrank von Tokay,
 Der funkelnden Krone des Ungarweins?
 Tönt's nicht wie Cymbals Weheschrei,
 Wie der Zigeunergeigen Ton,
 Wie rasender Rhythmus vom Ungartanze,
 Wenn der Betyar, der Heide Sohn,
 Mit der Dirne sich schwingt im Heerdfeuerglanze.

Seele des Volks und Dein Lied sind eins,
 So weit das Ungarland reichet, erklingt es.
 „Auf Magyar!“ — o dies Sturmlied wie keins
 Fort über Ebenen und Berge sich schwingt es.
 „Auf Magyar, für die Freiheit zur Schlacht!“
 Der Trossbube singt's und der Rosshirt in Waffen;
 Bei dem Sturmchoral ist das Volk erwacht,
 Eljén! — Gräber und Wunden klaffen.
 „Auf Magyar!“ — Ein Echo ihm nach.
 Tönet das Ruschen der Schwerter und Banner,
 Bis zu Schegesvar wie vorm Wetterschlag
 Reiter hinsanken und Büchsenpanner.
 „Auf Magyar!“ — Das Schwert in der Faust
 Kämpfte Petőfi hohnlachend der Wunden.
 Nacht zog in's Land — das Schlachtlied verbräust;
 Als die Sonne emporstieg, war er verschwunden. —

Die Söhne der Puszta glauben es nicht,
 Dass der Sänger gefallen, der ihnen so theuer;

¹ Czelzás *Reszket a bokor* cz. költ.-re.

Todt ist er nimmer, der Csikos spricht,
 Stahl nicht raffte ihn hin, noch Feuer,
 Ferne nur weilt er, aber nicht länger,
 Bis die Freiheit den Seinen wiedergekehrt;
 Dann kehrt zurück auch Petőfi, ihr Sänger,
 Zum Land seiner Väter, zum heimischen Heerd.

(Schorrer's Monatshefte. 1893.)²

Közi: Ferenczi Zoltán.

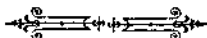

Petőfi „Egressy Gáborhoz“ cz. költeményéhez.

Egressy Gábor arcképe és rövid életrajza megjelent a *Vasárn. Ujs.* 1862-diki évf. 25. számában. Ebben róla s Petőfi fentebb említett költeményének eredetéről a következő érdekes jegyzetet olvassuk, melyet az *Összes költemények* kritikai kiadása nem ismer. (V. ö. II. 498. l.):

»Életének egyik érdekes pillanata, a mi következik. 1844-ben, augusztus 7-én Egressy G. *Macbethet* játszta; másnap reggel, 8 óra tájban, Petőfi Sándor lépett be hozzá, sápadtan, átszellemülten. »Egy verset akarok neked felolvasni — ugymond — melyet az este irtam.« És Petőfi S. azon szép versét olvasta föl neki, melyben őt »megénekelte«; s emlékeül e pillanatra megajándékozta Egressy G.-t e versének első kéziratával is.«

Ez az adat pontos. Egressy ag. 7-én csakugyan *Macbethet* adta saját fordítása szerint. A *Pesti Divatlap* színházi jelentése szerint a színház üres volt. Az előadásról szólva, »Egressy Gábornál, mond, jobb *Macbethet* kívánni sem lehet; játéka átgondolt, nemes, tele jellemző kifejezéssel, meghatározó erélylyel; azonban igen kár, hogy ezen játék művészi szépségét úgy szólván csak félig élvezhetők, — a gyakran alig érthető, halk susogó beszéd miatt.« (1844. 7. sz. 222. l. Nyárutó 3. hetében.) Petőfi költeménye aztán u. ott a 366. lapon jelent meg. (12. sz. őszelő 3. hetében.) F. Z.

Petőfinek egy szavalati darabja.

Hölgyeinkhez.¹

Irta Lisznyai Kálmán.

1842.

Hiába mondom, nem hiszik,
 Mert pajkos a legény,
 Hogy lányt, pedig tetszett elég.
 Sosem szerettem én.

Sokán mondák, azért a vád,
 Mert nagy hamis vagyok,
 S vidor lányokkal pajkosan
 Enyelgve mulatok.

² E költeményre dr. Pekár Károly ur (Arad. 1893. máj. 21.) hívta föl figyelmünket. Saerk.

¹ Lisznyai, e költeményéhez a következő megjegyzést fűzi: »Eddig megjelent verseimből kimaradt e költemény, — melyet Petőfi, ismételtetve, szavalt a debreczeni színpadon. (Dalzongora. 190. l.)

Kezem, ha lányt ölelhetek,
Zsebembe nem teszem,
Sőt, hogyha úgy kerül sora,
A csókot elveszem.

Sőt a mi több és édeesebb,
Titkon el is lopom,
Csintalan pillangó vagyok
A rózsaajkakon.

Hisz ez igen természetes,
Mi erre készítése,
Ez e jelenkor álkodó
Divatművészete.

Ez még korántsem szeretem,
Csak éldelő szokás,
Az ily ártatlan *részedés*
Rendes világfolyás.

— Sok a dolgot ott fogja fel:
'Hja! költő a legény
S mi sokszor zenge szent, komoly
Szerelmet énekén.'

Bocsánatot! ez már igaz,
Ezt nem tagadhatom, —
Szerelem! édes kínjaid
Szivemben hordozom.

De ez nem olyan szerelem,
Minőt a vád beszél:
Ez önmagában — senkiért,
Senkit se bántva él.

Ég, forr ez égi láng, de nem
Lobog még senkihez
S tán oly bolygótűz lesz, a mely
Pusztán a légbesz.

De, hogyha tárgy lenne,
A melyre lobbanna,
Varázs szikráival tündér
Világot gyújtana.

Igy nálam a szerelmi dal,
Csak egy jóshangu jel,
Ha mátkám volna, hogy mi hön
Imádná e kebel.

Mi költők dalvilágunkban
Szerelmet éldelünk,

A nélkül, hogy leánykebel
Dobogna mellettünk.

... De mit? — Varázsló állj elő,
Te szép őszinteség,
Nem himezem, nem hámozom,
De mint lelkemben ég:

Kizengem: 'Édes jó hazám!
Szerelmes hölgyeid,
Oly lángra még nem gyűjtheték
E szív érzéseit.

Mért? — Rá, mint a parancsolat
Rohan a felelet:
— 'Szivükből a nemzetiség
Eddig száműzetett.'

Nyelvét, szokását gyűlölé,
Honában idegen,
Ily szivben nem *nőt*, de csinált-
Virág az érzelem.

... De most, de már, hálá neked
Korunk őrszelleme,
Valód, im egy egész hazát
Keresztül ihlete.

Ki-zengem: 'Édes jó hazám!
Szerelmes hölgyeid,
Oly lángra kezdik gyűjtani
E szív érzéseit.

Ha kérded: Mért e változás?
Könnyű a felelet:
— Szivükben a honszerelem
Tart egy új ünnepet.

Nyelvét, szokását kedveli,
Szívében honja ég!
Ily nőt szeretni isteni!
Adj ilyet oh nagy ég!

Versenyre hát! ki hív, ki jó,
Egy *bizassem* e szív:
Galambocskák! azé lesz az,
Ki szép honához hív.

Szüz kebletek forró haván
Aranykalászt terem,
És e kalász mi volna más,
Mint boldog szerelem.

— Kit tárt karomra fűzök, az
Nem botlik-el velem;
Jó táncos, vig fickó vagyok,
A tréfát kedvelem.

Sokat elnézek, bárha van
Tüzes kőkényszemem,
De csókom nem kőkény ám,
Az édes végtelen!

S — izlelőre előre
Adók, a mennyi kell,
Méltóztassék parancsolni
Akár százezzeivel.

S — im, mintha egy pirúlna is,
Reám mosolygva néz,

Nézése nyílt gyönyörvirág,
Tiszta mennyei méz.

Szemében égi láng lobog
Osztatlan a honért,
S most e szent lángnak engem is
Egy bájsugára ért.

S mennybe ragadta szívemet,
— *Szerelmes lettem én!*
S birhatni hű magyar leányt
Éltet már a remény.

Jöve! szívemre! Olvadj e
Szellem lángolásba:
Szerelmes lelkeinket hadd
Csókoljuk egymásba!

Közli: Cs. Gy.

Bírálat Petőfiről 1853-ból.

Divatcsarnok. (1853. I. 480. l. 25. sz. jun. 26.)

A lyrát egyvalaki »a nemzet gyónásának« nevezte; sokat elmondhat, másként nem mondhatót; szabad lennie, egészen, nyíltan.

Ha a rimelt *mennyiségen*, mit naponként szaporodni látunk, eltékin-tünk: azt kellene gondolnunk, hogy egy daltavas concertjével regaliroz-tatunk a — multakért. Én nem hiszem, hogy az irodalom teréhez aránylag, oly borzasztó gazdagságban üzetnék bárhol a *verstermelés*, mint édes ha-zánkban, s annyi önérzettel, mely nam fárad belé új meg új feltalálásban élveztetni magát az olvasó türelem hazafiságával, s gyorsan-domborodó koszorúkba fűzni a történelem és halhatatlanság számára. Pillantsatok körül, valódi Pantheon. X. X. úr »költeményei« — »összes költeményei,« — »versei« — ki a manó ismerné mind ez »ünnepelt« »tehetségdús« etc. férfitú nevét, ki valódi bünt vélne elkövetni, ha meg nem látogatná számos tisztelőit egyegy előfizetési ívvel, tegnapi verseinek gyűjteményére saját arczképével.

Tudjuk, hogy az irodalom kezdeményei soha nem egyéniek, s csak hosszú, gazdag élet fejlesztí a nagyszerű alakokat. Bízunk istenben, hogy irodalmunk aranjuzei napjai egy mosolygó jövő méhében rejlenek. Míg a költészet egének napja fölkelne: megelégednénk mi néhány kisebb csillag szerény csillámával, eltűrnők a verskovácsok pörölycsattogását is, ha resigna-tiónk szerény élveit naponkint inkább nem háborítná e ferde tonus, mely-

nek *népies* vagy *nemzeties* máza alatt keres asytl a pongyola és gondatlan tehetség, s a póriás és tehetlen *utánsás*.

A nagy költőket nagy bérczekhez hasonlítja *Hugo Viktor*; sok viszhangjok van.

Ez alig teljesült oly mértékben valakin, mint *Petőfi Sándoron*.

Nem tartozunk *Kertbeny* úr daczára, azok közé, kik *Petőfivel* akarnák az új kort képviseltetni *kizárólagosan*. Gazdag tehetség, kétségen kívül, ki megérdemlené, hogy a műértelem is hallasson róla egykét szót, annyi phrasis után; ha volnának embereink, kik a hazai *írászat* gyermekes elfogultságával nem törődve, a személyes tekintetek kisszerűségén túlemelkedve: az ítézet tönkre méltán jutott hitelének visszaadnák azon jelentőséget, melylyel míg egy irodalom nem bír: suhanczéveinek gyermekczipőiből nem érdemel »emancipatiót«.

S ezt épen *Petőfi* miatt óhajtanók mindenek fölött. Kezdetben környezete által elkényeztetve, melynek többségéhez képest óriásnak méltán hihette magát, nem volt ideje, hogy háborgó, tisztulatlan, sőt gyakran nyers elemei azon plasticai nyugalmat, formatisztaságot megkaphatták volna, mit egyes *apróbb* darabjainak tündéries bája s bevégzett kerekdedsege remélhetővé tett, s ohajtandóvá kétszeresen, miután ama hiányok mellett, annyi pezsgő, életgazdag *magyar-népies* elem volt benne, mint több senkiben nem. A veréb egyszerre röpül, a sasfi előbb mászni tanul, mond egy nagy költő, s *Petőfi* oly kiváló, meglepő tünemény vala, hogy csak fényes oldalait nézni szívesen szokók meg.

És a geniének tulajdona, hogy tehetségének *kizárólagos* ura marad: míg hibáit s tévedéseit *aprópénzűl* veszi át a forgalom. Mintha a természet azon tulajdonokat, mikkel elárasztá, másoktól vonta volna el: a geniet, mint az üstököst, egy hosszú csapat követi — az *utánsóké*. Azt hiszik, hogy a kitarító biczegés, szárny nélkül is jó darabig eljuttat. A genie irányt tör, s maga után ragadja közönségét; miért ne találkoznék ebben egykét kullogó, kinek *Orpheus* lantja helyett középszerű *zigányzene* is elég és jó?

Goethének majd minden műve megannyi »iskolát« csinált, s a nagy mester régen más új világokat keresett s talált, mikor »hívei« még arczuk verejtékében izzadoztak elhagyott nyomaiban. Persze hiába izzadoztak, persze hogy eltemette, mint *Farao* táborát, az ár; a »*Wertherek*« és »*Berlichingenek*«, a »*Tassók*« és »*Faustok*« viszhangjai rég elpendültek: míg a bércz maga áll és fog örökké. S bizony mi sem szaporitnók a szavakat X. és Y. tanítványi kísérletei fölött, ha e *divat*, mely lyrai költészetünket, emelése helyett, a *Poócsok* és *Mátyásiak* s *Csokonayféle* »kinövések« korába vetné vissza, nemcsak, hanem, egyszersmind érdekét s hitelét nem ásná alá ép azon fogalmaknak, miknek hű megőrzésében, kellő fejlesztésében s okult kezelésében helyezzük mi a jövőnek *minden* reményeit. stb.

(E hely A. B. C.-nek »Irodalmi levelek I. Divatcsarnok és még valami. — Levél e lapok szerkesztőjéhez. — B. april. 24.« című cikkéből van véve. Talán *Erdélyi* írta.)

Petőfiről az 50-es évek lapjaiban.

Kolozsvári Lap. (1850. 16. szám. febr. 5.)

— Magyarország híres költője *Petőfi Sándor*, ki a kivándoroltak sorában volt említve, a „*Pester Zeit.*“ állításához képest: »biztos forrás szerinti«, a fölkelők és muszkák közti végszátakban, Erdélyben a csatatéren maradt.

U. o. (1850. 52. sz. 210. l. ápr. 30.)

— *Petőfi, Ludwig* és *Kalóczi* (?) megérkeztek a külföldre. *Irányi* a világosvári fegyverletétel napjait írja valamelyik német lap számára.

U. o. (101. sz. 404. l. ag. 22.)

— *Petőfi Sándor* neje, mint pesti lapokból olvassuk, Horvát *Árpád* egyetemi tanárhoz nőül ment. Kétségkél meg volt győződve kedves *Sándora* eleste felől; egyébaránt még néhány hónapja *Kolozsvárt* mulattakor a leghitelesebb adatokból akarta tudni imádott első férjének életben létét. Most jó részint ép oly ellentmondhatlan adatokból tudja az ellenkezőt — s posteriora tollunt priora.

U. o. (117. sz. szept. 29. 471. l.)

— A »*Morgenblatt*« szerint nem sokára *Petőfi* is visszatérend, s legelsőben is egy nagyszerű költemény jelenend meg tőle ily cím alatt: *a nő hűsége.*

U. o. (562. l. nov. 21. 140. sz.):

— *Emich Gusztáv* könyvárus előfizetési fölszólítást s aláírási iveket köröztet »*Petőfi Sándor* újabb költeményeire«, melyek kétféle alakban jövő martiusra jelennek meg. A két kötet-műnek az ára 3 p. firt. A *Kolozsvári Lap* szerkesztőségénél is aláírhatni. Hogy számos aláíró találkozik a magyar nemzet egyik legnagyobb dainokának lángelmű költeményeire, biztosan hisszük.

U. o. (612. l. 152. sz. decz. 19.)

— *Hartmann Mór*, jeles német költő, *Szarvady Függyessel* együttesen *Petőfi* verseit németre fordítják.

U. o. (620. l. 153. sz. decz. 24.)

— A M. H. párisi levelében olvassuk, hogy *Petőfi* költeményeit, különösen *János vitézt* *Pulszky F.* és neje angolra fordítják.

U. o. (1851. jan. 12. 162. sz.):

— *Petőfi* költeményeiből *Hartmann Mór* sikerült német fordításban nemsokára egy csinos füzetkét fog adni.

U. o. (205. sz. ápr. 22.)

— *Petőfi* »*János vitéze*« egész *Némethonban* nagy furorét csinált. Egy pár külföldi kritikai lap nem győzi eléggé dicsérni. A dicséreték közül legtekintélyesebb a »*Revue des deux Mondes*«-é.

Magyarország és Erdély képekben. Darmstadt. 1856. Rajz. *Rohbock Lajos.* *Irta Hunfalvy János.* I. köt.

Az alföld és lakosai cz. cikkben: »Vannak még... nagy térségek, mellyek csak legelőül szolgálnak, s mellyeken csak itt-ott találunk egyegy gunyhót, vagy cserényt s egyegy kutat, csárdát meg állást. Főleg azért nagyon egyhangunak látszik az alföld, mindazáltal van benne valami fenséges és költői. Az alföld ezen költői oldalát *Petőfi* (!) fogta fel és írta le legjobban, pl. következő verseiben: (Idézi *Kis-Kunság* című költ.-ét kivonatossan.) 241. l.

»Még szebb *Petőfi*nek azon költeménye, melynek címe: *A csárda romjai*«. (Idézi.) 243. l.

»Végre beáll a tél, a rideg kopár pusztán vad szélveszek nyargalnak, sűrű hózivatarok dühöngnek, csak-

hamar fehér szemfödél takarja az egész síkságot. *Petőfi* következőleg írja le a *téli* pusztát: (Idézi *A puszta télen* cz. versét.) 250. l.

Végül idézi Petőfinék „*Rég veri már a magyart a teremő*“ című költeményét.

Magyar Hírlap. (1850. 152. szám, máj. 12.)

Májusunk folyvást komor képet csinál, s még csak egy kis ideiglenes tavaszi mosolyát sem látjuk a napnak, mintha jó arczával más tájakat üdvözölve, nekünk tökéletesen hátat fordított volna....

.... Ez csak bizony még sem illik nap uram, Sugarával bänni ilyen fukaran....

Tán épen kivételes állapotba akar bennünket helyezni, hogy szobánk falai közé lánczolva, még soká ne élvezhessük a jobb levegőt a szabadban, pedig csakugyan szeretnénk már egy kissé tágabb láthatárt is élvezni, hogy körül nézdelhessünk a világban. Mit mond olvasónk, ha ujdonságaink közt semmi ujdonsággal nem találkozik, — majd az *időt* korholja-e — vagy minkét?

.... Azért magát jobbitsa meg nap uram, Sugarával ne bánjon oly fukaran.

U. o. (169. sz. jun. 4.):

* *Petőfi* összes költeményeinek második kiadása is megjelent Emichnél. A pompásan fűzött két kötetnek ára 3 ft p. p. E remek költeményfüzetek tehát az első kiadásnál tetemesen olcsóbb áron szerezhetők meg. (NB. Itt nem újabb kiadásról, hanem az *Összes költemények* 1848-diki 2-dik. resp. 3-dik kiadása még megmaradt példányainak eladásáról van szó.)

U. o. (309. sz. nov. 17.)

* *Petőfi* „*János vitéz*“ cz. remek népkölteménye közelebb Stuttgartban *Hallbergernél Kertbeny* hazánkfia által németre fordítva megjelent. A

derék fordító, ki P.-nek s több jeles írónknak számos műveit vezeté már be a német irodalomba, a fönnebbi népregét mindazon szilaj szépségekkel és eredeti sajátosságokkal igyekezett az idegen földre átültetni, melyekkel itthonn kiállítva van, és e sok szorgalmat igénylő feladatot a lehetőségig dicséretesen oldá meg. A fordítás nyelve simaságban vesztett ugyan általa, de az eredetinek szellemét annál hamisítlanabban sikerült neki visszaadni. Ugyane fordítótól jelenend még meg: „*Hatszáz válogatott magyar népdal*“ Darmstadtban Leskénél. — „*Murány ostroma*“ Aranytól, ugyanott. — Frankfurtban 1849-ben szinte *Kertbeny* által fordítva megjelentek: „*Petőfi összes költeményei*“ — melyekre az irodalmunk iránt részvétellel viseltető, de nyelvünket nem bíró közönség figyelmét felhívjuk.

Kertbenynek e fordításokbani érdeme egyébiránt több mint azt egyelőre gondolnók, az ő jeles fordításai által ismeré meg Németorsz. magyar költőinket s különösen *Petőfit*, kiről *Uhland*, *Varnhagen*, *Frciligrath*, *Bettina Armin*, *Wolff*, *Dingelstedt* és *Ohly* az időszaki sajtó utján kritikáikban is enthusiasmmussal nyilatkoztak, s megjelenése a német irodalomban *eseménynyé* emeltetett.

Kolozsv. Közl. (1859. 2. sz.)

Gyöngyösi Jánosnak Tordán emléket akartak emelni, mit a *Vas. Ujs.* nem igen helyeselt. Erre a fenteml. lap ezt mondja: »A tordai Gyöngyösi István (János) nem volt népszerűtlenebb költő a mult század végén s a jelen kezdetén Erdélyben, mint a minő most *Petőfi*« etc. (L. Gyöngyösi életét *u. o.* 6—9, sz.)

U. o. (33. sz.)

Orbán Balázs »Kirándulás Bruszába« című cikkében az Olympról

(Tündérek havasa) idézi Petőfi néhány sorát: »ily hegyről mondá nagy költők:

E hegytetői kősziklára ül
Borus napokban a pihenni vágyó
Terhes felhőknek vándor serege;
Ez a műhely, hol a kormos kovács,
A dörgedelmes égháboru
Készíteni szokta a villámokat,
Haragvó Isten égő nyilait.

U. o. (34. sz.)

Vasárn. ápr. 17. (1859.) a Nugent-ezred zenekara hangversenyén Egedi Mari a színházban »Petőfi *Es a világ a milyen nagy* cz. dalát éneklé, megújult taps és kihívás kíséretében.

U. o. (37. sz.)

Nagy Jakab tilinkós Gelenczéről, Pesten a világtalanok javára rendezett hangversenyen ingyen játszott. »Ez áldozatkész tényre is elmondhatni Petőfivel: Csak nem fajult el még a székely vér, minden kis cseppje drága gyöngyöt ér.« (Hf. után.)

U. o. (1859. 128. sz.)

Orbán Balázs »Kirándulás Bruszá-

ba» cz. cikksorozatában írja, hogy Konstantinápolyban a falakon kívül menvén, leült a tó partjára s így folytatja: »s én elmerengtem, s elgondolkodtam, s elszavaltam nagy Petőfink e cz. költeményét: *Dalaim* etc.

Visszatekinték az időrongált falakra, s eszembe jutott nagy költők versének egy töredéke:

A századoknak döntő lábait
Elgázolák rég e vár tornyait,
Betelők egy két csonka fal maradt, mely
Szomorkodással tölti idejét.

S én is elszomorodtam velek, mult és jelen oly bús, vajjon mit ad a kétes jövő? s vajjon eljövend-e a nagy költő által megjövendőlt ítélet? mely így végződik:

— — — — — Ez lesz az ítélet,
Melyet az Isten ígért próféták ajkai által;
Ez lesz az ítélet, s ezután kezdődik az élet,
Az örök üdvösség, s érette a mennybe
repülünk
Nem lesz szükség, mert a menny fog a
földre leszálni.

Közlő: F. Z.

Petőfi költeményei az 50-es évek lapjaiban.

Divatcsarnok. 1859.

1. *Álomkép* cz. a *Petőfitől* közli *Az apostol* II. és III. részét egészen, amaz 122, emez 88 sor. (Ez utóbiből kihagyva tehát összesen 18 és 1/2 sort.)¹ (73. I. jan. 25.)

A föld lakói elfajultanak,
Eltértek tőled, (rabszolgák levének...
Rabszolgaság, ez a bűnök szülője,
A többi ennek apró gyermeke.
Ember hajol meg emberek előtt!
Ki embertársának fejet hajt,
5 Az, isten, tégedet csufol!)

(A legroszabb rabszolga is kész
Fáradni, hogyha megfizetnek érte.)

(De lesz jutalmam, s nagy jutalmam lesz
Azt látni majd, hogy embertársaim
10 Rabokból újra emberek levének,
Mert én őket bár vétkesek,
Vétkökben is fölötte szerettem.)

(Ki fönn az égben járt imént,
Ottan hever most durva szalmazsákon!
15 Mig a világ hóhérai
Selyempárnákon nyugszanak,
Ó; a világ jötevője
Darócson szendereg.)

¹ A kihagyott sorokat a korszak jellemzésére a bekerített részekben közöljük.

2. *Gyöngyök* *Petőfi ismeretlen költeményeiből*, I. II. Közli az I. pont

alatt az *Apostol* XII-dik részének 6 sorát e helytől:

Dicső hely a hölgyek szíve...
eddig:

Dicső, dicső hely a hölgyek szíve!²

A II. p. alatt közli a XII-dik rész 11 sorát, nem pontosan, e helytől: Mi a boldogság?... oly szomjas szívem, hogy etc.

e sorig:

Tulajdon életét fogyasztja el.

(160. l. febr. 15.)

3. *Petőfi* ismeretlen költeményeiből. III—V. Közöl *Az apostol*-ból. III. alatt 11 sort a XI-dik részből innen:

Világtörténet! mily csodálatos könyv!
e sorig:

Mint ezredévek óta az.

A IV. p. a. 21 sort a XI. részből innen:

A szőlőszem kicsiny gyümölcs...
e sorig:

A föld hamar megérjék?....

Az V. p. a. 21 sort a XIII. részből innen:

Isten veled te drága, drága lény, te...
e sorig:

Isten veled lelkem védangyala!

(241. l. márcz. 15.)

Hangok a multból.

(A magyar nemzet nagy napjainak emlékeül. Összeszedte és kiadta két magyar honfi. Második változatlan kiadás. Lipcse, Mittler J. G. Buda, Nagel és Wischán. 1862.)³

E gyűjteményben Petőfi következő költeményei jelentek meg:

— I. *Márczius előtt.* — I. A házaról. 21. l. — 2. A m.....i sikon.

² E hely az eredetiben 9 sor, de kihagyja e három sort:

S az üldözött igazság

Ha mindenhonnan számkivetve van,

Végmenedéket ott talál.

Általában közlései nem pontosak.

³ Az 1-ső kiad. 1853-ból való. Az előszó kelte: Hamburgban 1851. évnek Februarius havában. Kis 8°. XVIII+375 l.

30. l. — 3. Palota és kunyhó. 38. l. — 4. Dalaim. 45. l. — 5. Batthyány és Károlyi grófnők. 54. lap. — *II. Márcziusi hangok.* — 6. Talpra magyar. 61. l. — 7. 1848 Márczius 15-dike. 66. l. — 8. Föltámadott a tenger. 70. l. — 9. A ledől szobor. 80. l. — 10. Megint beszélünk. 84. l. — 11. A gyáva faj, a törpe lelkék. 98. l. — *III. Remény és csalódás.* — 12. Vörösmartyhoz. 99. l.⁵ — 13. Az ítélet. 102. l. — 14. Feleségem és kardom. 104. l. — 15. Föl. 108. l. — 16. Europa csendes. 114. l. — 17. Élet vagy halál. 116. l. — 18. A magyarok istene. 121. l. — 19. Fiam születésére. 128. l. — 20. 1849 Márczius 15-én. 146. l. — 21. Itt a próba. 155. l. — 22. *Farsangi dal 1850.* 168. lap.⁷ — *IV. A magyar had.* — 23. Csata-dal. 180. l.⁸ — Tiszteljétek a köz-katonákat. 197. l. — 25. Milyen lárma. 206. l. — 26. A székelyek. 240. l. — 27. A vén zászlótartó. 247. l. — *V. A bajnokok.* — 28. Rákóczy. 264. l. — 29. Beaurepaire. 272. l. — *VI. Regék és balladák.* — 30. A király esküje. 301. l. — 31. A király és hú szolgája. 309. l. — 32. Dobzse László. 314. l.

Honvédek könyve.

(Szerk. Vahot I. és Gánóczy József.)
Vajda-Hunyadon. II. 81. l.

⁴ Itt kihagyás nélkül jelent meg.

⁵ A hozzá tartozó jegyzet a 340-ik lapon.

⁶ Ily cím a. *Bizony mondom, hogy győz most a magyar, költ.*

⁷ Sárossy Gyula költeménye. A jegyzet szerint (341. l.) ezt és a Tompa *Pusztán* cz. költeményét egy M. Róza nevű nő küldte be, s amaz alatt Petőfi neve állt, emez névtelen volt. A kiadók inkább emezt voltak hajlandók P.-nek tulajdonítani s innen csakugyan elterjedt vélemény volt, hogy a *Pusztán* Petőfítől való.

⁸ Petőfi ismert levelét is közli, melylyel a képviselőháznak beküldte 1848 decz. 4-én. 342. l.

Kolozsvári Szính. Közl.

1. „Kolozsvárhoz“ cz. a. *El innét, el e városból* cz. költ. (1859. 912. nov. 14.) — 2. *Erdélyben* (Petőfitől 1846—1860. 84. sz. febr. 23.) — 3. *A ledölt szobor.* (Összes költ.-ből 1858.—1860. 108. sz. márcz. 22.) — 4. *A magyarok istene.* (Összes költ.-ből. 1858.—1860. 110. sz. márcz. 25.)

Losonczy Phoenix.

(Kiadja és szerk. Vahot I. 1851—2.)

1. Téli esték. I. 161. l. — 2. Csillagos ég. 1847. (Fekszem hanyatt a föld... cz. költ.) II. 194. l. — 3. Kis-Kunság. III. 248. l.

Magyar Futár.

1857. ag. 6. 142. sz.

A csillagos ég.*) Petőfitől.

*) Ezen, tán legszebb, költeménye P. nek ugyan megjelent a losonczy Phönixben, de annyira ismeretlen, hogy több barátaink kérésére, olvasóinkat annak olvasása magasztos élvezetébe szívesen résztettjük. Szerk.

Magyar nép könyve. (A)

Szerk. Csengery A. és Kemény Zs. 1856.

- I. kötet:* 1. Kutyakaparó. (17. l.) 2. Tedd le bojtár a subádat. (20. l.) 3. A vándor legény. (106. l.) 4. Meleg dél van. (108. l.) 5. Kinn a ménes, kinn a pusztán. (159. l.) 6. Megbántott a rózsám... (247. l.) 7. Az árva leány. (273. l.) 8. Ide, kis lány... (365. l.) 9. Alkony (373. l.) — *II. k.:* 10. Milyen lárma, milyen vigalom! (19. l.) 11. Pusztá föld ez, a hol most járok. (31. l.) 12. Szerelemnek rózsafája. (91. l.) 13. Az év végén. (146. l. Az 5-ik szak kihagyásával.) 14. A gólya. (280. l.) 15. Három snú. (291. l.) 16. Ősz elején. (309. lap.) 17. A pusztá télen. (319. l.) 18. A téli esték. (347. l.) 19. Kis-Kunság. (359. l.) 20. A kisbéres. (362. l.) — *Új folyam:* 22. Ki gondolná, ki mon-

daná... (146. l.) 23. A Tisza.* (216. l.)

* Korán elhunyt jeles költőnk legszebb leíró költeményeit birják a „Magyar Nép-könyve“ olvasói. Mintegy kiegészítésül közöljük ezt is. (A szerkesztők jegyzete.) **Magyarország és Erdély eredeti képekben.**

(Darmstadt. 1856. R. Rohbock Lajos. Irta Hunfalvy János. I. k.)

1. A csárda romjai. 243. l. — 2. A pusztá télen. 250. l. — 3. Rég veri már a magyart a teremtő. 251. l.

Magyarország és Erdély képekben. (Szerk. és kiadják Kubinyi Fer. és Vahot I. Pest. 1853—54. Emich G.)

1. Az alföld. I. 40. l. (Képpel.) — 2. Pusztán születtem. I. 41. l. — 3. A csikós.⁹ I. 41. lap. (Képpel.) — Ugyane három költemény közölve újból a bevezetés nélkül az I. 127—128. l. — 4. A kisbéres. 109. l.¹⁰

Napkelet.

1857.

1. Szülőföldemen. (Virágoskert cz. a.) 3. l. — 2. Az árva leány. 34. l. — 3. Bölcselkedés és bölcsesség. 84. l. — 4. A vándorlegény. 138. l. — 5. Tavaszszal. (Illyen óriást, mint...) 185. l. — 6. A gólya.¹¹ 218. l. — 7. Az ember.¹² 394. l.

⁹ Kinn a ménes, kinn a pusztán cz. költ. Mind a három „*Alföldi, pusztai képek*“ cz. rövid dolgozathoz szöve. I. k. 40—41. l.

¹⁰ Kecskemét és a kecskeméti puszták (Vahot I.) 83—126. l. cz. dolgozathoz szöve. U. ott *Rózsavölgyi halálára* cz. költeményből idézve néhány sor: „A zene mellett mulatozó magyart költőink már sokféle-képen megénekelték. Többi közt P. jeles zeneszerzőnket, Rózsavölgyit dicsőítvén, igen jellemzőleg mondja: „Egyszer ember csak a magyar“ etc. Idézze továbbá I. 76. l. „*Kolozsvár*“ cz. cikkben 4 versszak („Nevezetes ez a város“ etc.) „*El innét, el e városból*“ cz. költeményéből, mint motto.

¹¹ E szép költemény nem jelent meg P. összes munkái közt, hanem csak egy kis közönségű lapban s így a mi olvasóink legnagyobb része előtt még ismeretlen az.

¹² Megj. 1851-ben.

Szerk.

Szerk.

1858.

8. Az árva leány. 627. l.

1859.

9. *Petrovich Sándor* m. k. 1838. okt. 26. A hűtelenhez.¹³ 617. l.**Nemzeti Képes Naptár.**1856. Szerk. Toth Lőrincz, Brassay Sám. és Galgóczy Kár.
Petőfitől: Pató Pál úr. 45. l.**Nők könyve.**

(Almanach 1853-ra. Kiadja Szilágyi Sándor. Pest.)

Két dal 1847-ből: 1. Aug. 15-én. (Itt a gyűrű) 173. l. — 2. Szeptember végén. 175. l.

Országos Nagy Naptár.1853. Szerk. Jókai Mór.
Petőfi S.: Falu végén kurta kocsmá. 69. lap. — Kis-Kunság. (Pest, 1848.) 112. l.**Reguly-Album.**

(Pest. 1850.)

Szilaj Pista. Költői beszély. 308. l.

¹³ *Petőfi Sándornak* eme sajátkezűleg még tanuló korában írt, s kezeink közt levő költeményét, mint később kifejlődött lángelke zsengejét mutatjuk be olvasóinknak, kik azt — hacsak későbbi verseiveli összehasonlítás végett is — bizonyára figyelemmel olvasandják.

Szerk.

(Vahot Imre.)

Remény.(Kiadta és szerk. Vahot I. 1851.)
Ki gondolná, ki mondaná
(Szászsebes. 1849.) I. k. 92. l.**Szépirodalmi Lapok.**

1853. (I. k.)

1. Itt van az ősz 310. lap. (Petőfi hátrahagyott költeményeiből.) — 2. Uton vagyok s nem vagy velem . . . 393. l. — 3. A gólya. 409. l. (E jegyzettel: »Az évnegyedet e költeménnyel hittük legméltóbban bezárhatni. Igerhetjük olvasóinknak, hogy a jövő évnegyedben is többször közlendünk Petőfi hátrahagyott költeményeiből.) — 4. Tudod-e, midőn először ültünk . . . 503. l. — 5. Szőke asszony, szőke asszony . . . 665. l. — 6. Mosolyogj rám . . . 745. l. — 7. Pusztá föld ez, a hol most járok. 793. l. — 8. Még alig volt reggel. 820. l.

Ungarn u. Siebenbürgen in Bildern.

(Verleger u. Redakteure Fr. v. Kubinyi u. Emerich Vahot.

1. Das ungarische Tiefland. I. k. 46. l. — 2. Der Csikós. I. 46. l. — 3. Das Gestütt in der Pusztá . . . I. 47. l. (Bevezetője »Bilder von niederungarischen Puszten« cz. rövid czikkbe.) (V. ö. *Magyarország és Erdély képekben.*) Közli: F. Z.**Vonatkozások Petőfire.***CCVII. *Mult és Jelen.* (1847. 64. sz. ag. 12.) Kolozsvár.— *Mult szombat*on, aug. 7-kén estve *Szerdahelyi Nelli* . . . itt a nemzeti színházban hangversenyt adott . . . A hangversenyző első *nagy áriája* Ernani operából különösen szép volt, valamint köztetszésben ré-szesedtek az *új népdalok* Petőfi verseire Egresi Bénitől, miknek ismétlése kivántatott. Előadása tiszta és tökéletes, valamint némely helyeken a szívhez szóló volt, miért a jeles művésznő zajos taps közben több verseni kihívást érdemelt. Szépen szavalta *Szerdahelyi Kálmán* Pe-

* L. P.-M. VII. 110. l.

tőftől a »Csárda romjait«, egy jeles s költői meleg képzelődést tanusító darabot.

CCVIII. *Kolozsvári Szinlap.* 1849 márcz. 15-ről. »Kettős kivilágítással. Nemzeti örömnép. Nemzeti színház Kolozsvárt. — Bérletszünet. — Csütörtökön, Martius 15-én 1849. Száki József és Gyulai Ferencz igazgatásuk alatti szintársulat által adatik *A Szabadság, Egyenlőség, Testvériség napja.* Martius 15-én 1848. Emlékinnépére. Adatik. Első szakasz.

1. Nyitány egész zenekarral.

2. Belizár hős op. 2-ik felv. — Előadva Gusztinyi Júlia és Philippovics által.

3. Ábránd magyar népdalokra. Hegedün Zongorakísérettel. — Előadva Mátéfi Károly által.

Második szakasz:

1. Nyitány zenekarral.

2. Kölcsey Hymnusza »Isten áld meg a magyart« — egész karszemélyzet által.

3. »Kárpátoktól le az aldunáig«. — Költemény *Petőfőtől.* — Szavalja *Gyulai.*

4. Magyar népdal. — *Gusztinyi Júlia* által énekelve.

5. »Négy nap dörgött az ágyu« — Költemény *Petőfőtől.* — Zenérette *Laczkó,* énekl *Philippovics.*

6. »Búsul a lengyel« — dal, — *Gusztinyi Júlia* s az egész karszemélyzet által.

Harmadik szakasz.

1. Nyitány zenekarral.

2. A nagy nap emléke. — Allegorikai képezet — tünetekkel, — s

ez alkalomra ujonnan készített díszletekkel. Festette és rendezi *Balogh József* színházi festő.

Az egészet befejezi, Rákóczy induló egész karszemélyzet és zenekíséret által. — Bémenti díj: — Középpáholy 5 frt, alsó, felső 4 frt 10 kr., zártszék 1 ft 15 kr., földszint 50 kr. karzat 20 kr. váltóban. Kezdeté fél 7 óraker.

(*Erd. Mus.-egyl. Kötára.*)

CCIX. *Kolozsvári szinlap.*

Ápril 14-ke 1849, a nemzet függetlensége, s szabadsága, nagy napja innepére. Nemzeti színház. Bérletszünet. Kolozsvárt. Szombaton Április 21-én 1849. Száki József és Gyulai Ferencz igazgatásuk alatti szintársulat által adatik: *A két fejű sas halála.* Allegorikai képezet 1 szakaszban. Diszleteit festette *Balogh József* — Rendezi *Gyulai.* Ezt megelőzi: Énekes, szavallati és zenészeti Egyveleg 2 szakaszban.

1. Ernáni cz. op.-ból *Elvira* ariája énekl *Gusztinyi Júlia.* —

2. Ernáni cz. op. 2-ik felvonása egy része. — *Philippovics, Pósa, Gusztinyi J.*

3. Alkalmi költemények *Petőfőtől,* szavalja *Feleki.*

4. »Windisgrätz úr azt gondolta.« Népdal, verseit és zenéjét készítette *Laczkó László,* énekl *Gusztinyi Júlia.*

Második szakasz: A 11-ik honv. zászlóalj zenekara fogja a t. cz. közönséget válogatott zenedarabokkal mulattatni.

(*Etc. Erd. Mus.-Egyl. könyvt.*)

Vegyesek.

— *Ferenczi Zoltán* 1895 febr. 17-én (vassár.) d. u. 3 óraker a városház nagy termében az iparosok és segéd munkások részére rendezett XI-dik ingyenes előadá-

son »*Petőfi Sándorról*« tartott előadást mintegy 160—170 tagból álló hallgatóság előtt. (V. ö. *Kolozsvár.* 1895 febr. 18. sz.) — *Petőfi domborművé* arcképe karrarai már-

ványban. Aradi Zsigmond, az ismert szobrász befejezte Petőfi Sándornak domborművű arczképét. A jeles művésznek e legújabb alkotása Budán, a városmajor-utcájában, Máthé Domokosné úrasszonynak villájában van. A dombormű méltó, sőt műbecsben magasabban álló párja annak a mellszobornak, a melyet annak idején méltó magasztalásokkal fogadott az irodalom és a műértő közönség s a melyet szintén e művésztől az erdélyi muzeum vett meg. E szoborról 1876-ban a Jókai „Életképek” című elterjedt lapjában jelent meg sikerült reprodukció, fametszetben. A mellszobor inkább idealisztikus, a dombormű inkább realisztikus felfogásban adja vissza a költő arczvonásait, de szerencsés inspirációval, úgy, hogy a Petőfinek költszetét és egyéniségét egyiránt jellemző fellengzés, lelkesezés, határozottság és erély szép összhangban nyilatkoznak vonásain. (Nemzet. 1895. apr. 22.)

— A „*Nya dagligt allehanda*” (1895. nr. 79. apr. 4.) svéd lap írja a következőket, Szász Zsombor úrnak a múlt számunkban megjelent cikkéről: „*Petőfi a svéd iroda-*

lomban. Az Erdélyben, Kolozsvárt megjelenő „*Petőfi-Muzeum*” című folyóirat utolsó számában (1894. 4–5. füz. 93, 1.) egy több oldalra terjedő elismerő közlemény jelent meg Birger Schöldström: *Harpostag och svärdsklang* című művéről, Szász Zsombortól, ki egyike azon keveseknek, kik az említett távoli országban tanulmányozván a svéd nyelvet, érdeklődnek irodalmunk iránt. Az ismertetésbe a magyar költő svéd tolmácsainak teljes sorozata is be van foglalva. Ezek között jogosan van dr. Victor Emanuel Ömann az első helyre téve; fordításairól úgy nyilatkozik, hogy: „késéskívül a legkiválóbbak, valódi mesterművek az egész világirodalomban”. A legkiválóbb svéd Petőfi-ismertető gyanánt N. K. A. Melin van megnevezve, kinek a Petőfi nagy mondai eposzáról: *János vitéz*ről irt essayjéből több részletet ad magyar fordításban.”

— *Jegyzet.* Technikai okokból e lüzetünk mellett csak az évfolyam czimlapját és tartalomjegyzékét adjuk; a név- és tárgymutató későbbben fog az év folyamán megjelenni.

Szerkesztői Értesítés.

E füzettel a P.-M. pályafutásának VII. évfolyama és kötete záródik be, mely után egyszersmind lényegileg visszatér a megjelenés ugyanazon módjához, melylyel megindult. A VIII. kötet ugyanis 1895 évszámmal saját kiadásomban fog megjelenni ugyanazon módon és terjedelemben, mint a megelőző években, valamint az egész terv és cél is ugyanaz marad. Folyóiratunk legelső száma, utóbb a III. kötet (1890) végső sorai hozták, illetve ismételték programunkat; ehhez hű maradni volt és marad legfőbb, sőt ez irányban egyetlen törekvésünk, melyre nézve a részletes tervet a borítékra adjuk.

Midőn most újból föl hívjuk a támogatásra a költő tisztelőit s egyúttal az irodalom barátait, azon meggyőződéssel tesszük, hogy folyóiratunk nem végzett a múltban s nem fog basszonélküli munkát végezni a jövőben. A múltból számos elismerés jeleivel találkozunk. Jókai Mór kiemelte folyóiratunkat a költő *Összes költeményei* kiadásának előszavában, Gyulai Pál egyetemi előadásában, melyet közöltünk is (VII. 72. l.); — a közoktatási kormány ajánlatával tünette ki mondhatni összes iskoláink számára, a napilapok számtalan esetben s pedig nem hivatalos vagy kísérő lapon mellékel ismertéseikben szóltak róla; sőt említhetnénk megtérőket és követőket is; de nem tesszük s ha ezeket jóleső érzéssel felemlítjük, a lényeg tudatával írjuk ide és nem világi hiábanvalóságok után kapkodásból. A halhatatlan költő tisztelői megértének minket s szavaink másoknak nem is szólhatnak.

Természetes, hogy eredeti programunk köre lassanként tágul s pedig az által, hogy a költőre vonatkozó újabb és újabb kutatási irányokat von körébe. Elérjük-e azt, hogy teljessé tegyük a képet részletrajzokban, főképp attól függ, hogy megeléjük-e azt a legkisebb, de szükséges támogatást, melyre számítunk.

Az év eléhaladtával füzeteink gyorsabb egymásutánban fognak megjelenni s így az 1896. év végéig a teljes évfolyamot okvetetlenül kiadjuk.